Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (10142) | 1976 чылдың июль 3, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

КИРГИЗИЯНЫҢ ТАРАА ШӨЛДЕРИНДЕ

Киргизияда тараа ачаап алыышкыны эгелээн. Ош областың Баткен районунуң механизаторлары республиканга бир дугаарында комбайннарны тараа шөлдеринче үндүрген. Бо чылын аңаа кур болгаш курукчан черлерни шингээдип алганының ачызы-биле тараа культураларның шөлү элээн каш муң гектарга көвүдээн. Суггат чок черлерниң гектар бүрүзүнден 20 центнер кызыл-тасты бастырып ап турар.

ЧУРУКТА: Баткен районнуң «Москва» колхозунуң шөлдеринде тараа ажаалдазы.

А. КАДЫРКУЛОВТУҢ фотозу.

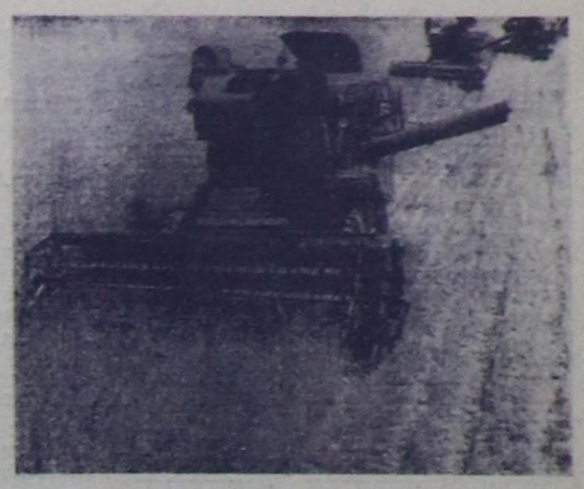

СЭКП-ниң область комитединде

Күш-ажылдың ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидер

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде негелдени өзугаар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырар болгаш камналга чурумун күштелдирер талазы-биле Оттулар түүл үлетпүрүнүң эргелелиниң ажылының дугайында» доктаалды СЭКП обкомунун бюрозу хүлээп алган.

Ук эргелел болгаш оон чагыргазында турар албан черлериниң бүдүрүлгелери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш камналганың чурумун күштелдирер талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорутканын доктаалда демдеглээн. Тоску беш чылда эргелелдиң шугуму-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 29 хуу улгаткан. Оон түңнелинде үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези 70 хуу болган. 1975 чылдың дүргузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6,8, а бо чылдың беш айларының иштинде — 3,4 хуу бедээн. Ол чорук күрүне планнарын күүседиринге, бо чылын дилиг материалларын кылып үндүрерин 20,6 хуу болгаш тудуг ыяжын сөөртүрүн — 5,1 хуу көвүдедир арганы берген.

Мурнакчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаар болгаш эртем-техниктиг депшилгени дүргедедир чорук эргелелдиң бүдүрүлге черлериниң коллективтеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарынга идиг боп турар. Эрткен чылын чаа техниканы, күш-ажылды өртемге үндезилеп организастаарын ажыглаар талазы-биле элээн хөй хемчегларни алган. Чаартыкчы саналдарны ажыглаанының түңнелинде níитизи-биле 19,3 муң рубль экономиктиг камналганы берген. Республиканың оттулар түүл үлетпүрүнүң ажыл-ишчилери 1975 чылдың дүргузунда 80 муң болгаш бо чылдың беш айларында — 11 муң рубльдиг чиг-эдин, материалдарын, нефть продуктуларын болгаш электри энергиязын камнап алганнар.

Бо бүгү-биле чергелештир Оттулар түүл үлетпүрүнүң эргелелиниң ажылында улуг четпестер бөрлөн партиялың Тыва обкомунун бюрозу айыткан.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн сокеаал чокка бедиринге эрткен чылын ажыглалга киирген ыяш белбаазырадыр комбинаттың күжүн четчириби-ле ажыглаваайн турарын айыткан. Оон бүдүрүлге күүзүн он бир айлар дүргузунда 52 хуу ажыглаан болгаш эптеп тургускан техника херектелдериниң хөй кезии ажылдаваайн аная тургулаар. Ынды бир кранны, ыяш чазаар дөрт станокту, чулуктар сөөртүр херектелдерни болгаш өске-даа дериг-херектелдерни ажыглагайн турарын доктаалда айыткан. Кадрларның четпезиниң уржуунда эолчегиг чоруктун коэффициентизи куду, чүгле 1,55 боп турар. Амгы үеде бүтүрүлге черинге ийиги эолчегни ажылдадырынга 50 кижи четпейн турар. Бо бүгү четпестерниң түңнелинде бо чылдың беш айларының дүргузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгениниң 26 хуу кулу боп, оон өзериниң темпизи ажыл төлевириниң хемчөлинден 3,4 хуу эвээш боп турар.

Төлевилелде көрдүнген ыяш салдадың чедирер черниң тудуун кылыры-биле эргелел чогуур хемчеглерни албаан. Олла чылдағаанның уржуундан чылда-ла 93 муң рубльди немештир чарыгдап турар.

Ыяш белеткээр, ону салдадыр болгаш хүлээп алыр кижилериң ажылын куду деңнелдиг кылдыр организастап турар. Оон ужурундан ажылчыннарның, дериг-херектелдерниң, автотранспорттуң, теплоходтарның аная турар чоруу хөй боп турар. Эрткен чылын теплоходтарның аная турганы дээш эргелел чери 3200 рубльге штрафтаткан. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктан эргелелдиң коллективтери база эвээш эвес каражага таваржып турар. 1975 чылда ажыл шагы үзериниң 863 болгаш бо чылдың беш айларында — 743 таварылгалары болган. Оон чылдағааны-биле январь-май айларның дүргузунда 46 муң рубльдиг продукциязын чедир бербээн болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгенинге удур 3,7 хуу кудулаан боп турар.

Камналгалыг болгаш хумагаалдыг чорук дээш демиселди чогууру-биле организаставайн турар. Ыяш ужурарының үезинде чогуур дүрүмнерни сагыбааны дээш 1975 чылда безин 14 муң рубльдиг торгаашкынынга эргелелдиң бүдүрүлге черлери таварышкан. Ыяшты салдадып, бадырып турарының үезинде хайгааравас болгаш сугга алыскан, читкен ыяштарны чыыр ажылды кылбайн турар. 1975 чылда ыяш салдадырының болгаш сөөртүрүнүң үезинде чидиригниң хемчөзли 1,3 муң кубометр болган.

Улуг-Хемниң ыяш ажылагайы дилиг материалдары кылып үндүреринің бар аргазын көшкак ажыглап турар. Белеткеттинген ыяштың хемчөзлинден ону үүлүе 32,3 хуу кылдыр бүдүрүп үндүрүп турар. Бир эвес ыныг дилиг материалдарын 50 хуу чедир бээр болза, чылда-ла 30 муң рубль хире орулганы ап болур. 1975 чылда ыяш продукциязын кылып үндүрерде норма-чижектен ажыр 1.200 кубометр, бо чылдың 5 айларының иштинде 850 кубометр ыяшты ажыр чарыгдаан. Чангыс-ла кубометр дилиг материалын кылып үндүрериниң ыяш чарыгдалы нормада көрдүнгениниң 0,95 кубометр ажыр турар. Оон ужурундан үүгле 1975 чылда безин 54,2 муң рубльдиг ийи муң кубометр дилиг материалы кылыр ыяжын артыр чарыгдаан. Ыяш артынчыларындан продукция кылып үндүрерин, оттулар ыяштан ангыда организаставаан.

Продукциянын шылары курстандартты негелдезинге нурлулайынга-ла түүлшийн турар. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый черинге камналганың чурумун күштелдирер талазы-биле ажылда улуг четпестер бөрлөн болганынган аная 1975 чылда продукциянын бот-үнези 183 муң рубльге, бо чылтан 5 айларында — 74 муң рубльге аартаан боп турар.

Бүдүрүлгенин ажыктыг чорунун бедиери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарынын көргүзүглерин ажыгдери дээш, камналгалыг болгаш хумагаалдыг чорук дээш социалистиг чарыштыг организастаар ажылда четпестерни үзүткаар талазы-биле Оттулар түүл эргелели, оон бүдүрүлгелериниң партия организациялары ам-даа сула ажылдап турарын доктаалда айыткан. Оон коллективтеринде социалистиг чарыштың түңнелдерин чогуур үелеринде үндүрбее, бот-боттарының аразында хыналданы кылбайн турар. Дыка хөй ажылчыннар хуула хүлээгеи чок, оларның 20 ажыр хуузу ажылдың кылыр порча-чижээн күүсетпейн турар. Ажылчы чоннарның чогладыкчы, тывынгыр идепкейин калбартырынче эвээш кичээнгей салып турар.

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин болгаш Ырбаннын ыяш белеткээр пунктузунун партия организациялары коммунистериниң хуралдарынга бүдүрүлге айтырыгларын ховар түргузуп, коллективтерге масса-политиктиг ажылды көшкак чорудуп турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш камналганын чурумун күштелдирер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделерин хажык чокка күүседириниң хемчеглерин ларый алырын СЭКП обкомунун бюрозу Оттулар түүл үлетпүрүнүң эргелелинге (начальниги эш Печаев) дааскан. Бүдүрүлгениң колкол фонтуларын, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны бүдүрүлгеге ажыглаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, камналга болгаш хумагаалдыг чорук дээш, 1976 чылдың планнарын база социалистиг хүлээлгелерин ыяап-ла күүседири дээш эргелелдиң аппаратының ажылдакчыларының, оон бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының харысалгазын бедиперин доктаалда айыткан.

Ыяш болбаазырадыр комбинатка ийиги эолчегни чогуур хүүсаазычыа организастаарын, ону төлевилээн күчүзүнге чедир ажыглаарын бүгү дериг-херектелдерни ажылдадырын, ыяш сөөртүр орудктарны, ыяш үндүрер черлерни, рейдилерни, складты туларын, ыяш чонгузу холумактыг цемент плиталарны, херим ыяштарын, дранканы болгаш ыяш артынчызының өске-даа кылыгларын бүдүрерин организастаарын оттулар түүл эргелелиниң удуртукчуларынга даасскан.

Ол ышкаш ыяшты белеткеп, сал кылдыр даарының үезинде чидирини эвээжедип, продукцичиын шынарын экижидер талазы-биле хемчеглерни доктаалда тодаргайы-биле айтып турар. Ону беш чылда күш-ажылчы коллективтеринің социал-экономиктиг хөгжүлдезинин планын августун 1-ге чедир ажыглаан кылырын эргелелдиң удуртулгазынга даасскан.

Ажылчы чоннарның ортузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдың деннелин бедиперин, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл дээш, продукциянын шынарын экижидери болгаш бот-үнезин чингеириг чиг-этти болгаш материалдарны камныг чарыгдазары дээш социалистиг чарышты улам калбартырын Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының болгаш Ырбаннын ыяш белеткээр черинин партия эге организацияларынга СЭКП обкомунун бюрозунун доктаалы дааскан. Ол ышкаш ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогладыкчы идепкейин бедиперинің чугулазын доктаалда база онзалап айыткан.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш Тожу райкому Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының болгаш Ырбаннын ыяш белеткээр черинин партия эге организацияларының ажылын экижидерининг, коммунистерни ышын хуваап турзазарының, оларның бүдүрүлгеге авангардчы ролюн бедиперинің талазы-биле хемчеглерни июль 20-ге чедир алырының эргежок чугулазын доктаалда айтып турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары, материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөрешгиин камныг чарыгдаары, продукциянын шынарын экижидери, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни доллур болгаш ажыр күүседири дээш партия организацияларының удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның харысалгазын белидерининг чугулазын доктаалда демдеглээн.

Наадымны төлептиг уткуур

Саанчының чедиишкини

«Көк-Тей» совхозтуң саанчызы, коммунист Борис Доржуевич Сат фермада мурнакчыларның одуруунда. Ол — бо чылын инек бүрүзүнден-не 2400 кг сүттү саар бедиткен хүлээлгелиг. Республиканың малчыннар Наадымынга киржир эрге дээш социалистиг чарышка ол база мурнап турар.

Машиналыг саалда талазы-биле чоокта чаа эрткен республика конкурузунга ол киришкеш, эки түңнелди чедип ап, дыштанылга бажыңынга баар халас путевка-биле шаннаткан. Борис Доржуевич бо чылын көдээ ажыл-агый техникумун дооскаш, зоотехниктиң дипломун алган.

ЧУРУКТА: Б. Сат.

А. ЗАИЦЕВТИҢ фотозу.

Чаагай дүжүт дээш

«Сүт-Хөл» совхоз тараа, кукуруза, хөй чылдыг сиген болгаш ногаа культураларын суггаттыг 1855 га черде тараан. Тараа болгаш өске-даа культураларын өзүмү багай эвес, ыынчыгыа тараанның үнүжү 15—20 сантиметр чедип турар.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедиперибиле организастыг хемчеглер алдынып, суггарылгаже коллективтерге кичээнгей салдынган. Тараа болгаш өске-даа культураларны өзүлде, суггарылгазында ажылдап турар 18 звенода 46 кижи хаара туттунган. Суггарылга дүн-хүнү-биле үргүлчүлеп, 290 ажыг га тараага мал чеми культураларга суггарылга чоруттунган. Чаашкыннандырып суггарар «ДДН-70» агрегат (башкарыкчызы О. Санчай-оол) ногаа-бахчы культураларын суггарып турар. Чаагай дүжүт дээш суггатчыларның ажылы улам үргүлчүлевишаан.

С. МОНГУШ.

Организастыг эгелээн

Бо чылын Чоон-Хемчик район níитизиниң малынга 54950 тонна сиген, сенаж, хыыргыыш, савар болгаш будук-бүрү белеткээр. Оон иштинде будук-бүрүнү 2640 тоннаны белеткеп алырының сорулгазы салдынган.

Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртулгалары, партия, профсоюлар, комсомол организациялары, көдээ Советтериниң күүскомнары мал чеми белеткелинче организастыг киреринче ап чорудар хемчеглерни ажылдап кылган. Мал чеми ажаар көдээ ажыл-агый машиналарының, тракторларының, холдуң чепсек-херектелдериниң септелге белеткелин көдээ ишчилер шапкылчыдын турар. Ажыл-агыйларының шөлдериде, шыпаалаларда тарымал болгаш чэйгаар үнген сигеннин үнүжү багай эвес. Ону ажаарынче колхоз, совхозтарның сигенчи бригадалары, звенолары чоокыу хүннерде киреринге белеп.

Ажыл-агыйларның будук-бүрү белеткээр бригадалары, звенолары ажылдан эгелээн. Чыргакы хемниң шыпааларында «Чыраа-Бажы» совхозтуң үш звенолары будук-бүрүнү белеткен киришкеп. Шык-Бажы хүт-бараан фермазының звенозу (удуртукчузу Кувескаал Хомушку) 25 тонна будук-бүрү белеткээрни хүлээнген. Ам 10 тонна чедир белеткен алган. Шеңне Куулар биле Николай Монгуш баштаан звеночулар níитизи-биле 85 тонна будук-бүрү белеткээрни хүлээнгеш, дүжүткүр арыгларда ажылдан, ол níи звено 10—15 тоннаны белеткээн.

Хорум-Даг салбыры сиген кезилдезинге ажылдаар трактورуң үш кезер, níи белер машиналарын, аттың níи кезер машиназын, бир прессти сентен дооскан. Аныяк комсомолист Билаей-оол Саяяга удуртkан звеночулар 160 тонна будук-бүрүнү белеткээр онаалда алган, Хемчик арызында ажылдан киришкеп. Ол звенода бир «Беларусьту» (тракторизи М. Шончуур) быжыглаан.

Лешин аттыг колхозта комсомол комитединиң секретары М. Аргаа 32 комсомолчу-аныяктарны чыыл алган хуралдаткан.

— Онгу беш чылдың бирги чылының планыг онаалдаларын күүседиринге комсомолчу аныяктар эвээш эвес салымшыкынын киирер. Бо звено 30 тонна будук-бүрүнү níитизиниң малының чемиге белеткээр ужурлуг — деп, ол чугаалаан. Ажыл-ишке тура-соруккур аныяктарның арынарында хөй хайныккан турда, оларның бирээзи А. Ондар турун келгеш мынча дээн:

— СЭКП-ниң XXV съездизиниң өндүр улуг соруглаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүвүстү үндүрүп, аргаларны ажыглаан, женишкиниг ажылдан турар бис. Үжен тонна бүрү чем белеткээр. Ол белеп эвес онаалда-дыр. Ону харын-даа ажыр күүседир арга бисте бар. Хөө будук-бүрү дээш ыяш хөндектээр чорукту болдурбазы чугула. Ыяш—бистиң эртине байлаавыс. Ону чоп ажылдаар ужурлуг бис.

Оон саналын звеночулар деткээн, Көк-Терек арызында ажылдан киришкеп. Баштайгы хүннерде 8 тоннаны белеткеп, кыштат кажааларында кадырган. Башкы М. Хамааты-оол удуртkан школачылар звенозу 40 тонна бүрүлүг чиирбейлер дээш ажылдан эгелээн. Баян-Тала школазының элээдү классларының 70 өөренікчилери (удуртукчузу улуг пазылыг Ондар Бурбүт-оол) 80 тонна будук-бүрүнү белеткээрни хүлээнген. Звеночулар 15 тоннаны белеткеп аппан.

«Тыва» совхозтуң 80 тонна будук-бүрүнү чыып, ону тускай аппаратка хөндектеткеш, кургадын белеткээр звенозу ажылын шуудаткан. Звеночуларның шудургу ажылдап турарының ачызында 18 тонна бүрү-чиирбей хөндектеттиргеш, кадыртынган. Звено удуртукчузу Суван-оол Сат ажыл-ишчилериң күш-ажылын эки организастап, níитизиниң малынга шынарлыг чемни белеткээрни кызыдын турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

ПЛАНДАН АЖЫР

Тываның оттулар чүүлүнүң төвү Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинің коллективи онгу беш чылда база-ла шалыпчы өзү-биле ажылдап турар. Даг массазын арыглаар болгаш хөмүр-даш казарының планы мурнундаазындан дыка улуг. Ынчангаш чыл эгезинден тура-ла разрезтиң коллективи план-графикти шыңгыы сагып турар. Разрезтиң экскаваторларының экипажтарының болгаш чолаачыларының аразында социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган, оон түннелин ай, квартал санында үндүрүп турар.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинің коллективи бүдүрүлгеге чаа машина-техниканы, курлавырларны тып, бүрүнүбиле ажыглаар талазы-биле база тускай хүлээлгелерниң негелдезин ажылдап кылган. Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның шимчээшкини калбарган.

Оон түңнелинде Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинің коллективи онгу беш чылдың баштайгы беш айларының хөмүр-даш казарының планын 118 хуу күүседип, пландан ажыр 55.000 тонна оттулар чүүлү берген.

Мурнакчы экипажтар, бригадалар саны көвүдээн. Ол дээрге социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаанының түңнели болган. Оларга кылаштап, шимчээр экскаваторнуң улуг машинизи В. Дрофин, үшкү экскаваторнуң улуг машинизи Н. Дресвянников, дөртү экскаваторнуң улуг машинизи Н. Андрианов хамаржыр. Кылаштап, шимчээр экскаваторнуң машинизи В. Дрофин бо хүннерге чедир он муң кубометр даг массазын каскан, а Н. Андриановтуң экипажы беш ай планын 121 хууга күүседип, 55 муң тонна даг массазын арыглаан. Разрезтиң чолаачыларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи бригадир М. Аксенов хуузунда беш ай планын 126 хуу күүседкен болгаш пландан ажыр чеди муң тонна чүүкту сөөрткен. База-ла чэрби беш тонна чүүктээр «БелАЗ»-тың чолаачызы А. Новиков ийиги черни ап, планын 122 хуу сайгарган болгаш пландан ажыр 5,5 муң тонна даг массазын сөөрткен.

Шыларның болгаш ажыктыг чоруктун беш чылы—онгу беш чылда Каа-Хем разрезинің коллективи бедиткен хүлээлгени алган. Чыл планын — 670 муң тонна хөмүр-даш казарын декабрь 5-ке чедир күүседир болгаш пландан ажыр 60 муң тоннаны бээрин Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинің ажыл-ишчилери хүлээнген.

(БИСТИҢ КОРР.).

Эш Л. И. Брежневтиң эш Э. Берлингуэр-биле беседазы

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Берлинге чоруп турган үезинде, бо чылдың июнь 30-де, Италияның Компартиязының Чиңгине секретары Э. Берлингуэр-биле беседа кылган.

Чоокта чаа парламент соңгулдаларынга Италияның Компартиязының чедип алган улуг чедиишкини-биле холбаштыр Л. И. Брежнев Э. Берлингуэрге байыр чедирген болгаш боттарының чуртун чаартыры дээш, тайбын, демократия, национал хамаарышпас чорук болгаш социал дешилге дээш итали коммунистер боттарының демиселинге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болзун деп күзедин илергейлээн.

Беседазының үезинде Л. И. Брежнев биле Э. Берлингуэр СЭКП-ниң болгаш Италияның Компартиязының аразынга, совет болгаш итали улустарының аразынга найырадды база кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаарын деткип чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары эш Б. Н. Пономарев ол беседага киришкен.

(СЭТА).

Тайбың фондузунга

Тыва респотребсоюз баштаар черинің кызыл-булуңунга коллектив кежигүннери чылын келген. Чепсегленишкинин дүжүрер болгаш чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр талазы-биле Тайбының Бүгү-делегей Чөвүделиниң Стокгольм кыйгырыынга ат салырынга тураскаатkан хөй кижи киржикчилиг митингини хереглекчилер кооперациязының хоочун ажылдакчызы А. С. Сидоркин ажыктан.

Тайбың камгалалының Тыва комитединиң президиум кежигүнү, Республиканың баштаар черинің даргазының оралакчызы С. С. Юмбуу бодунуң плеткелинге ук Кыйгырыгның улуг ужур-дузазын, делегейге тайбының быжыглаарын дээш совет улустуң чаагай күзелдери СЭКП-ниң XXV съездизиниң документтерлинде тодаргай айыттынганын онзалап чугаалаан.

Комсомолчу Николай Черепанов коллективтиң аныяктарының мурнундан сөс ап, чүве чугаалаан, Кыйгырыгның адаанга атты салбышаан, бир хүннүң шалың акшазын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүделиниң фондузунга шилчилеринче митингиниң киржикчилерин кыйгырган. Оон ол саналын ажылчыннар В. Н. Малышева, З. Н. Калинина болгаш өскелер-даа деткээн.

Митингке киришкен кижилер боттарының аттарын Кыйгырыгның адаанга салып, хереглекчилер кооперациязының бүгү ажылчыннарын чер кырынга быжыг тайбының моңгежидип, аас-кежиктиг ажылдан чурттаары дээш демиселге үлүүн киреринче кыйгырган.

И. СЕРЕБРЕННИКОВ.

Совет кижилерниң изиг чүүлдүгзүнүү

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязының ажылын бистиң В. И. Ленин аттыг саналга заводувустун ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле хайгаараан турган. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы эш Л. И. Брежневтиң ханы уткалыг тодаргай чугаазы бистиң коллективаивиске изиг чүүлдүзүнүүшкүнүү болдурган.

Бөгүнгү Европа—ол дээрге дыка улуг чергезинде бистин дививистиң элээн хөй чурттарында социализмни болгаш коммунизмни чедиишкиниг тургузуп турарының үре-түнели, социалистиг чурттарының тайбын дээш могаг-шылаг чок демиселиниң түңнели дээрзиниң дугайында бадыткаашкын кончуг чоптуг. Империализм Европаның салым-чолуң кара туразында баш билин турган ындыг үе эрткен.

Европаның коммунистериниң чаңгыс эвиниң тугун бедиди көдүрген Берлин конференциязы ажылчы чоннарның үилезин эрге-ажыктары, демократия болгаш социализм дээш, бижыг тайбын дээш, дешилгениң күштериниң демиселин улам-на идепкейлиг дээрзинге бижыы-биле бүзүреп турар бис.

Бистин төрөөн партиявыстың политиказын изин-биле деткивишаан, бүгү делегейге тайбының чөлешгиизи болуп турар бистиң Ада-чуртувусту улам ыңай быжыглаарынга эрес-шудургу күш-ажылывыс-биле бодувустун үүгүүвүстү киирип турар бис.

Прапас СВИЛАПНИС,
фрезеровщик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.
Вильнюс.

Кижи төрелгетеннин чаагай чоруунга

«Ленинниң оруу» колхозтуң бүгү ажыл-ишчилери ышкаш, бистиң механизастаттынган отрядывыс Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг сорук киришкинбиле хүлээп алган.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерни болгаш чүүлдерни бистиң чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүн көрүп турарывыстың эң тодаргай илерээшкини болза кижи төрелгетеннин чырыткылыг келир үези дээш демиселдиң авангарды—бистиң Төрөөн чуртувустуң күүү-шыдалын быжыглаары болур деп санап турар бис. Ынчангаш бистиң механизастаттынган отрядывыс бо чылын 695 гектар шөлге кукурузаны холдуң күш-ажылынын чарыгдалы чокка остүрерин, 410 гектар черниң гектар бүрүзүнден 50 центнер кукуруза тараазын алырын хүлээнген. Күш-ажылды организастаарының мурнакчы арганларын ажыглаары, чорышты калбаа-биле ажык болдурары, коммунистерниң авангардчы ролю—бистиң социалистиг хүлээлгелеривисти чедиишкиниг күүседириниң магадылалы ол.

Бүгү черниң коммунистериниң эң-не бүүнүг эчис сорулгазы—Европага болгаш бүгү делегейге тайбыны быжыглаарын чедип алыр дугайында могаг-шылаг чок сагыш садыышкыны дээш Коммунистиг партияга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодувга чүректиң хаңызындан көрүп четтириишкинин көдөөнің ажыл-ишчилериниң өмүнээзинден илергейлеп тур бис.

П. И. ЛИЛИЦА,
механизастаттынган отрядтың удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры;

А. И. ФЕСЕНКО,
партболук организакчызы.
Одесса область.

ШИИТПИРНИҢ ДЭЭШТИИ — КҮҮСЕЛДЕДЕ

Кодэ Советтин күүскомунун ажылы перспективтиг план ёзугаар чоруп турар. Сессияларны болгаш күүскомунун хуралдарын эрттирерин Бүрен-Хем кодэ Советтинин күүскомунун секретары Л. Л. Матюхина контрольга алган. База ол ышкаш хүлээп алганывыс шиитпирлернин күүселдезин хынаарын депутат Н. В. Никитин баштаан үш кижи составтыг болук боттандырып турар.

Каа-Хем районнун «Бурунгаар» совхозунда черни чөп ажыглап турарының болгаш оон үнүш-дужүткүрүн бедидерининг дугайында айтырыгны сессияга чугаалашкан бис. Анаа иletкелди совхозтун кол агроному И. А. Клюев кылган. Андарган черни ажыглап турарының талазы-биле ам-даа четпестер барын депутаттар илереткен. Бо айтырыгга хамаарыштыр хүлээп алган шиитпирлернин күүселдези дээш бистин кодэ Советтин депутаттары М. М. Макаевских, Н. Т. Бошков, А. А. Мусихин болгаш өскелер-даа бот-идепкейлиг чоруун көргүзүп, хөрзүнүн дужүткүрүн бедидеринче угланган ажылдарны кылып турар. Бүрен-Хем суурнун чурттакчылдарынын күжү-биле суггарылга бугазын аштап, арыглап, субботникти организастаан бис. Оон түнелинде 8 километр черге янзы-бүрү ажылдарны кылып, сугнун агарын өйлээр моондактарны тургузуп, хөй чылдыг сигенче таварып баткан орукту чок кылып, буга үргүлчү терец суглуг чыдарын хандырар дээш чамдык хемчеглер чоруттунган.

Амгы үеде А. Черменёвтүк удуртканы суггарыкчылар звенозу ийи эзлчет-биле ажылдап турар.

Бо чылын болуп эрткен өске бир сессияга «Ажылдап турар аныяктарнын ниити бидинин деннелин бедидер хемчеглер дугайында» айтырыг көскү черни эзлээн. Ол ажылды чорударынга өртүмак школа директору Г. Я. Сайгутина кызымаккай чоруун көргүзүп, башкылар коллективинин, депутаттарнын детиимчези-биле ажылдап турар аныяктарны өөредилгеже хаара тудуп, кежээки школаны ажыткан. Анаа 9 кижи 8 классты бо чазын доосканнар. Депутаттар С. О. Ондар, С. Б. Базыр, Т. Д. Даваалай олар күрүне экзаменнеринге ханы билиин көргүскеннер. «Бурунгаар» совхозтун мурнакчы чолаачызы, депутат Д. Д. Чамзо кадайы Антонина-биле кады кежээки школаны эки өөредилгелиг доозун, бышкан билигнин аттестадын холга алганнар.

Чурттакчы чоннун амыдырал хандырылгазын экижидеринче угланган айтырыгларны күүскомга удаа-дараа чугаалажып турар бис. Чоокта чаа оон бир эзлчеглиг хуралынга комплекстиг хүлээп алышкын пунктузунун ажылын дыннаан. Ачы-дуза чедирининг хемирлери калбарын турарын ол пунктунун эргелекчизи Н. А. Шапарева демдеглевишаан. Баш таварар черинин ажылдан эгелээнин, неделя бүрүзүнүн ерда хүнүнде түскай машиналыг малчын алдарны эргип, ажылчы чоннун киргени янзы-бүрү чагыгларын хүлээп ап турарын чижектерге чугаалаан.

Шиитпирлернин дээштин оларнын күүселдезинде турбуже, чамдык айтырыглар эчизинге чедир амыдыралга боттанмайын турар. Аксна-шалын алган хүннерде арагалаар чоруп ийи-чангыс хамаатыларнын талазынган ам-даа болуп турар. Суурда кудумчу комитеттери, хөрөөженнер чөвүделли, депутаттар болуктери ышкаш хөй-ниити организацияларынын ажылын үеним негелдезинге дүүштүр идепкейжидип шыдавайн келгенивис четпес. Бо бүгүден боттуг түнелди үнүзүп, СЭКП-нин XXV съездизинин төөгүлүг документилерин удуртулга болдурган, онгу беш чылын баштайгызының бирги чартынын күш-ажылчы эки көргүзүглер-биле доозун, республика Наадымын төлептиг уткуурунга бүрен-хемчилер доозу бүүрелдиг.

В. СПРЫГИН,
Бүрен-Хем кодэ Совет күүскомунун даргазы.

БҮРЕН-ХЕМ КОДЭ СОВЕТТЕ

Бистин «Бурунгаар» совхоз эзт бүдүрер угланылыкыныг ажыл-агый. Оон хөй орулганы ап турар. Хөөвүс—12.514, бода мал 2341 баш. Бо чаагай херекке бодумнун эвээш-биче улуумну киирип чоруурумга чоргаарланып, шынарнын болгаш ажыктыг чорукту бедидерининг онгу беш чылының баштайгызында шудургу ажылдан, чыл өгезинде алган социалистиг хүлээлгемни ай санында күүселип келдим. СЭКП-нин XXV съездизинин чартында боттарывыстың кадарган молдурга, казыралрывыстан бир башка онаштыр 763 грамм немедде дезинин ап, хонукта 750 граммны алыр дээн хүлээлгевис ажыр күүсеттинген. Ону бистер күлажылдың байырлалы—республика Наадымынга турасказадып, мөөн сонгаар-даа шудургу ажылдаарын планнап турар бис.

Бодум Бүрен-Хем кодэ Советинин депутады мен. № 14 сонгулда округунда эрткен шиитпирлери ажыл-ишчи бүрүзүнүн хамаарышкан ажылынга харыысалгазын бедидип, камнадгалыг, бүдүрүкчүлүг, шынарлыг ажылдаарынче бистерни кыйгырган болгай. Шынап-ла, үе мичаар негээр-даа ужурлуг. Шак мындыг магалыг хүннерде коммунизмнин материал-техниктиг тудуушкунунга киржип ажылдаары—хүндүткел болгаш алдар.

Өг-бүлевис малчын. Инек кадарып турар улус болгаш, оон ажаалда-тежеөдезинче, семиртилгезинче, продуктулуг чоруун бедидеринче кичээнгей салыры—дөрт хүлээлгевис ол. Бо сорулганы амдыызында чедип ап шыдаан бис дээрзинин долу үндезиннери бисте бар. Чүге дээрге чылдың баштайгы чыыштан бээр эвээш эвес ажылдар кылдынган. Часкы үеде кичээнгейни ыяш тарыш өстүреринче база салган турдувус. Суурнун ыяш ажылагый черинде безин 200 дөс ыяшты тарып, селгүүстээр аянчыгашты долгандыр херимизен бис. Сонгукчуларым нефтебаазадан келген орукка суг эрттирер хоолай салыр дугайында чагыгны киирген.

Чогуур органнар дилээвисти хандырып, ол ажылды бо чылын доозарын көрген. Амгы үеде ыда белеткел ажылдары чоруп турар. Хоолайны өөртүп эккелген, ам ону чүгле орукка дескилей салып, хөмери арткан.

А. ДҮДҮПЕЙ,
депутат, инек кадарчызы.

НААДЫМГА БЕЛЭЭМ

МӨӨН ОКРУГУМДА

Бүрен-Хем кодэ Советинин депутадынга 1973 чылдан бээр ийи чыышты удаштыр сонгутурар аас-кежиктиг болган мен. Чоннун көргүскени ол улуг бүзүрелди ажыл-херек кырынга шынзыдарын оралдажыр мен.

Бодумнун хамаарышкан округумга доктаамал барып, сонгукчуларым-биле ужуражып, оларнын киргеен негелде-хемудалдарын өөренип, күүскомга дыннадып турар мен. Сонгукчу бүрүзүнүн ажыл-амыдыралын хандыр биилп алыр сорулга-биле бажын санында паспорт-хүлээлгени тургускан бис. Ында бодунун кудумчуузун ногаанчыдары, суурнун хөй-ниити амыдыралынга киржири, үндүрүг телевирини үеними дужаары, бичии уругларны школага өөредири-биле хаара тудары дээш өске-даа үүлдер кирип турар.

Округтун сонгукчулары төрээн совхозунун ажыл-агый-ын хөгжүдериниң хөрөөнге салышкынын киирип, бажынарнын чанында ыяштарны, чечектерни тараан. Хөрөөженнер күс дужерге-ле болуп эртип турар чечектер делгелгезинге, чыл бүрү киржип келген. Олар шеф ажылынга база шупту барып, суур чаагайжылгазынга дузалажып турар. Ынанчыя мал эмчизинин санитарказы Ольга Николаевна Леонова өскелерге үлегерни көргүзүп, чурттап турар бажынын долгандыр каас, чараш чечектерни, каш чүзүн ыяштарны тарып олуртканы. Совхозтун уруглар садында кижизидикчилеп ажылдап турар Клавдия Федоровна Шикунова, бухгалтер Анна Андреевна Бошкова олар база ак сеткилдиг хөй-ниитичилер болбушаан, ажылчы чоннарнын оргузунга суртаал ажылын чорудып, төрээн суурунун чечектелиишкининге төлептиг үлүүн киириштирип келгеен.

Мөөн харылаан турар округумда чурум үрекчилери, арагага сундулуг кижилер ам эвээжээн. Школа назылыг уруглар шупту өөренип турар. Уруглардың ишли-садында коллуунда дээди эртемниг кижи-эдиктчи башкылар ажылдап турар.

Депутатка бүзүрел улуг. Мөөн сонгаар депутат эрге-хүлээлгелеримни ак сеткилдиг күүселдин, округумнун сонгукчулары-биле ханы харылзааны тудуп, улам кызып ажылдаар мен.

К. ПАШИНИНА,
Бүрен-Хем кодэ Советтин депутады, техниктиг ажылдакчы.

ЧАЙЛАГЛАРЖЕ

«Х Улуг хурал» колхоз Кызыл районда база бир арбын малдыг ажыл-агыйларның биразы. Ынчангаш колхоз баштаар чери болгаш мал ажылының түскай эртемниглери, хоочуннары малдың ышкы эжаалдазынче, чайгы семиртилгезинче онза кичээнгейни салып келген.

Колхоз девисиззеринде мал одарладырынга, оон хонаш турлаан кылырынга чогумчалыг черлерни үстүнде адаанывыс ниити күш-биле шилип эп турар. Бо чылгы чайлаглаашкын үезинде Баян-Кол бажында Ак-Белдир тайга чоогу Хөлдуг-Аяңны чаа чайлаг болдурган. Мал эртип, аал кежеринге таарыштыр ол черже баар орукту баш бурунгаар аштап кылган.

Чаа чайлагда тевежилер К. Чаш-оол, Б. Шагдыр олар 300 баш тевези-биле бир дугаарында барып четкеннер. Дараазында Ак-Белдир чайлаының чум өдүнде сувай инек кадарчызы К. Суманчиктин кодан инзэ четкен. Анаа немештир бо хүннерде ийи-үш кодан шээр мал чедирерин колхоз баштаар чери планнап турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

МОНГУШ — БРИГАДИР

Биче-Уруг Самыяевна Монгуш—Кызыл районнун «Тиилелге» совхозта хөрөөжен хойжулар бригадазын бригадиолевишаан, хойжулап ажылдап турар. Бо ажыл-ишчи ниитининг малының баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш доктаамал кичээнгейни салып чоруур. Оон түнелинде көргүзүглер чыл келген тудум-на эжижип орар. Чаш хураган доруктуруп алырының талазы-биле бригада совхозта дээре көргүзүгну бо чылын чедип алган.

Монгуш Биче-Уруг бодуу чүс баш төрүүр хойга онаштыр 100 хураганны доруктуруп өстүрген. Малчын бир баштан-на 2 кг 500 грамм дук кыргып алыр хүлээлгезин ажыр күүседир сорулганы салган ажылдап турар.

М. САМБУ.

ЧАА КУДУМЧУЛАР

Төрээн суурум Бүрен-Хемге мынак мен. Ыяш тарып олуртурунга, погаа ажаан өстүреринге суг четтир, алыс турар черн чурттаарынга таарымчалыг, чонну хүндүлээчел чер. Чуртталгавыс магалыг! Оон тодаргай чижээн капитал тудугларының калбарын турарындан көрүп болур. Тоску беш чылдың дургузунда Бүрен-Хемнинг тозан хуузу чаартынган. Чаа магазиннер, культура төптери, ийи каът школа болгаш өске-даа тудуглар ажыглалда кирген. Кудумчуларда машина оруу эжижээн, тротуардар ыыдынган. Ада-чурттун Улуг дайынынга елген чангыс чер чурттугларывыс дайынчыларга турасказалдыг кылган. Чаа кудумчулар жеменшишаан. Ол чаартылгалар суурнун арнын амгы үеннинге дүүштүр чаартып, чоннун культурлуг ажылдап, чурттаарынга эки байдалдарны тургускан.

Бистиг кодэ Советтин депутаттарынга киирип турар чаптыларның күүселдезинин негелдези бедөөн. Ол ындыг болбас арга чок. Совхоз ажылчыннарының амыдырал-чуртталгазы хоорайжылардан колдуунда ылгал чок болуп кел чыдар. Чуртталганың чаа тудуглары суг дамчыдылгазы, одалга системазы-биле хандыртынган. Телевизор ажаның санында бар апарган.

Бистиг суурувус чаа, чараш көстүп турза-даа, хирлиг, бөктүг кудумчулар чок деп болбас. Енисейская, Черемушки кудумчуларында чурттап турар депутаттар боттарының округтарынга баргаш, чаагайжыдылганы эжижидеринче чонну хаара тутпайн турар. Оон ужуруунда чамдык бажынарның чанында оттуларынга хереглээр чудуктаны чаңгыс черге чыып болбээн, кайы-хамаан чок дужүрүп каан хевээр чыткылаар. Чамдык чурттакчыларның бажынарының чанында күзүрүм, бок эштаттынмаан, олар хүлүн машина маңнаар улуг орукче топ турар. Бо чергелиг арыг-шевер сагдаас эштер өскелерниң үлегерин эдерип, чаагайжыдылга хөрөөн чугулаан көрээ эки. Чижек кылдыр Подгорная кудумчузунда чурттап турар О. Леонованы ап көрөли. Оон бажыңынга барыксанчыг. Девискээри арыгсилиг. Ногаазын ажаап, хайгы үеннинге дүүштүр чаартып, чоннун культурлуг ажылдап, чурттаарынга эки байдалдарны тургускан.

Бистиг кодэ Советтин депутаттарынга киирип турар чаптыларның күүселдезинин негелдези бедөөн. Ол ындыг болбас арга чок. Совхоз ажылчыннарының амыдырал-чуртталгазы хоорайжылардан колдуунда ылгал чок болуп кел чыдар. Чуртталганың чаа тудуглары суг дамчыдылгазы, одалга системазы-биле хандыртынган. Телевизор ажаның санында бар апарган.

Бистиг суурувус чаа, чараш көстүп турза-даа, хирлиг, бөктүг кудумчулар чок деп болбас. Енисейская, Черемушки кудумчуларында чурттап турар депутаттар боттарының округтарынга баргаш, чаагайжыдылганы эжижидеринче чонну хаара тутпайн турар. Оон ужуруунда чамдык бажынарның чанында оттуларынга хереглээр чудуктаны чаңгыс черге чыып болбээн, кайы-хамаан чок дужүрүп каан хевээр чыткылаар. Чамдык чурттакчыларның бажынарының чанында күзүрүм, бок эштаттынмаан, олар хүлүн машина маңнаар улуг орукче топ турар. Бо чергелиг арыг-шевер сагдаас эштер өскелерниң үлегерин эдерип, чаагайжыдылга хөрөөн чугулаан көрээ эки. Чижек кылдыр Подгорная кудумчузунда чурттап турар О. Леонованы ап көрөли. Оон бажыңынга барыксанчыг. Девискээри арыгсилиг. Ногаазын ажаап, хайгы-хемчиг, 1976 чылдың чүгле бирги кварталында безин колхозтар, совхозтар 41216 рубльди, чурттакчы чон—48170 рубльди, эзт бүдүрүлгелери—41254 рубльди чедир албаан.

Алгы-кеш белеткелиниң талазы-биле ажылдың четпес боон турарының чылдаганы чүдел? Оон харыысы чаңгыс. Республиканың ажыл-агыйлары болгаш белеткел организациялары чогуур органнарның айтышкынын шиитпирлерин күүсеттинин турарында. Алгы-кеш белеткелиниң ону хүлээп алырының дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң 1972 болгаш 1976 чылдарда доктаалдарын, ол дугайында түскай инструкциларны, айтышкынларны бистиг республиканың ажыл-агыйлары, белеткел черлериниң удуртукчулары күүсеттинин турарын демдеглээр ужурлуг. Колхозтарга болгаш совхозтарга алгы-кешти ыыпла дужаарын, оон ыыларын экижидерин хайгаараар түскай харыысалгалыг кижилерниң тургузар ужурлуг. Ажыл-агыйдар кереэзин чарар үеде алгы-кешти белеткеп, дужаарының талазы-биле харыысалгалыг кижилерге зоотехниктери, мал эмчилерин, складтар эргелекчилерин айтып турар. Ол дээрге, үндезин-биле шын эвес чоруктур. Күрүнеге алгы-кешти чогуур үезинде дужаар, ол чиг-эттиг шынарын хайгаараар талазы-биле харыысалгалыг, түскай кижини совхоз директорунун дужаалы азы колхоз баштаар черинг доктаалы-биле томүйлаар ужурлуг. Ол кижи оон соонда чүгле болдунун ажылын кылыр алаар. Ол кижиге ажылдаар түскай черин бээр болгаш транспорт-биле хандырар. Өске областарның чижээн алырта, мындыг кижиниң ажылдаар черн ажыл-агыйларының мал согар черн боон турар. Оон чаныгга алгы-кешти белеткел организацияларынга дужаарынга чедир ажылдан кылыр болгаш кадаталаар склад база турар ужурлуг. Ол-ла кижи алгы-кешти хойжулардан, кадарчылардан хүлээп алыр, чайлагларга, фермаларга, ырак-узак одар-белчиирлерге барып, чиг-этти чыын, чөнден хүлээп адыр. Ол бүгүнү складка эккедгеш, мөөнээр болгаш дужаарынга белеткээр. Ол бүгүнү ажыл-агыйының азы белеткелчиниң-даа транспорту-биле түскай график өлүгаар кылырын хандырар.

Белеткел организациялары ажылдакчылары, депутаттары-биле хүн бүрү ужуражып, кады-кожа ажылдап турар мен. Эки ажылдыг депутаттар, күш-ажылдың шалынчылары бистиг суурда хөй.

Алыс бодум назылап кыраан, пенсиялай-даа берзимее, эмнелгеде ажылдавышаан хевээр мен. 1952 чылдан бээр пенсияже үнгүжемге чедир санитаркалап ажылдап турдум. Амгы хүннерде аштакчылап, одакчылап турар мен. Кышкы үеде ажылым берге. Чунар-бажың чанындан хөмүр-даш дажыглап одаар чүве болгай.

Эмнелгевис үш чыл удаштыр септеттинмейн тур. Чамдык соңгаларның шили быжыглаттынмаан, ажыкте эптээн бичии калбак ыыштар хоорулугудай бергилээр. Сентелге дугайында айтырыг тургузаарга, кодэ Совет күүскому олче шоолуг кичээнгей салбастыр.

Кодэ Советтиң ажылы ниитизи-биле эки-даа болза, ылангыя оон күүскомунун даргазы, депутат В. Спрыгиниң талазындан чамдык ыыдыг айтырыгларже чоокшулаары күзеичиг деп бодаар мен.

П. АБРАМОВА,
эмнелгеде техниктиг ажылдакчы.

АЙТЫРЫГЖЕ ЧООКШУЛААР

Бүрен-Хем суурда 1950 чылдан бээр чурттап турар мен. Ынчан маңаа улуг инек-хараганнар аразында 8 бажың турган. Бир тыва школа бар. Орус школага өөренир уруглар өске суурже чоруп тургулаан.

Ам суур тапыттынмас кылдыр сайзыраан, чоннун амыдыралы үндезини-биле экижээн.

Бистиг Бүрен-Хем кодэ Советинин күүскому даартагы хүннүң амыдыралы бөгүнгүзүнден аас-кежиктиг, каас-чараш, бай-шыдалдыг болзун дээш организас-массалыг ажылдарны чорудуп, бот-идепкейлиг ажылдап келген. Кодэ Советтиң ажыл-чорудулгазы хөй талалыг болганда, аңаа доду үнелел бээри берге. Ынчалза-даа кодэ Советтиң ажылдакчылары, депутаттары-биле хүн бүрү ужуражып, кады-кожа ажылдап турар мен. Эки ажылдыг депутаттар, күш-ажылдың шалынчылары бистиг суурда хөй.

Алыс бодум назылап кыраан, пенсиялай-даа берзимее, эмнелгеде ажылдавышаан хевээр мен. 1952 чылдан бээр пенсияже үнгүжемге чедир санитаркалап ажылдап турдум. Амгы хүннерде аштакчылап, одакчылап турар мен. Кышкы үеде ажылым берге. Чунар-бажың чанындан хөмүр-даш дажыглап одаар чүве болгай.

Эмнелгевис үш чыл удаштыр септеттинмейн тур. Чамдык соңгаларның шили быжыглаттынмаан, ажыкте эптээн бичии калбак ыыштар хоорулугудай бергилээр. Сентелге дугайында айтырыг тургузаарга, кодэ Совет күүскому олче шоолуг кичээнгей салбастыр.

Кодэ Советтиң ажылы ниитизи-биле эки-даа болза, ылангыя оон күүскомунун даргазы, депутат В. Спрыгиниң талазындан чамдык ыыдыг айтырыгларже чоокшулаары күзеичиг деп бодаар мен.

П. АБРАМОВА,
эмнелгеде техниктиг ажылдакчы.

АНЫЯКТАР СЛЁДУ

Революсчу, дайынчы, күш-ажылчы алдарның черлериниң слёду Чадаанага болуп эрткен. Аңаа районнун ажыл-агыйларының шилиндек командалары киришкен. Олар шеригзиткен оюнга, ГТО-нун нормаларын дужаарынга, күш-ажыл кылырынга болгаш өске-даа маргылдааларны чорутkан.

Күш-ажылдың болгаш дайынның хоочуннары-биле слёттүн киржинчилериниң ужуражылгазы эң-не солун болган. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Монгуш Чопа, Ада-чурттун Улуг дайынының киржиичизи Андрей Михайлов хоочун коммунист Василий Үзек оларның сактыышкыннарын, чагыг сөстерин чыылганнар кичээнгейлиг дыннаан.

Слёттүн түнелинде одаг ажытkан. Аңаа поход ырларының көрүлдези болган.

Ийи хүн үргүлчүлээн слётка «Чыраа-Бажы» совхозтун командазы бирги черни алган.

Х. МОНГУШ.

Ажыл-ишти аялгазы

Эрте-бурунгу Кускуннуг дагның күчүлүг Улуг-Хемниң бичии адыры — Каа-Хем-биле чоокшулажып келген черинде Бүрен-Хем суур чаптылып, чылдан чылче шапкын хөгжүп, сайзырап орар. Суур суглуг, шыктыг девискээрде турар болгаш, чурттакчылыг бажыңнар чанында тараан ыыштарның өзүп үнгени аажок. Ында ыяш тарываан чаңгыс-даа бажың чок.

Кодээге черле ындыг. Ажыл-ишчи амыдырал шак чедерин барымдаалап турбас—кончуг тулук, бачым, чымыштыг үелер тургулаар. Таптыгла 7 шак турда, машина-трактор мастерскаязына совхозтуң кол специалистери чыглып келир. Бүрен-Хем кодээ Советинин депутады, «Бурунгаар» совхозтуң директору А. А. Мусихинниң удуртулгазы-биле кыска хуралчыгаш үр эвес үргүлчүлээш, тус-тус адырлар аайы-биле ажылагыйжы сорулгаларны салыр. Бо хүннерде дарый кылыр ужурлуг ажылдар-ла хөй: кыргылда, суггарылга, техника септелгези дээш оон-даа өске.

«Бурунгаар» совхозтуң ногаажылар бригадири, район Совединиң депутады Нина Биликти хурал танери билек, ногаа шелүнче даланыптар. Оон удурткан ажылчыларының иштинде хамаарышкан ажылынга харыысалгалыг, ногаа өстүрериниң талазы-биле чүгле совхозунда, районунда эвес, а харын республиканга безин ады-сураа алгаан кижилер бар. Оларның хөй кезии эртенгиниң 4 шак үезинде-ле боттарынга быжыглаан участоктарының бок үнүүжүн аштап, арыглап, суггарып эгелээр. О. Ондрун, К. Наңзаңмаа, К. Норбу ышкаш кызымак ишчилериң үлегери-биле ногаа ажаакчыдары хүнүү бадыр ажылдаар.

Ажылының кол угланышкыны мал өстүрүп, күрүнеге эзт садар бо совхозтуң хойжулары, инек кадарчылары Каа-Хемниң ийи талазында ажылдап, чурттап турар. Дүк садарының планы-биле күрүне мурнунга санажыр харыысалгалыг үе хойжуларда келген.

Бистиң барганывыс эртен хураганы-биле катай муң ажыг хойну паром-биле Бүрен-Хемче кежирди. Совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи, Бүрен-Хем кодэ Совединиң депутады Валентина Саттың кадарган хою ол болду.

Оларны кыргылда пунктузунга сүрүп чедирип келген хойжу өг-бүленің эр ээзи К. Сат баштай кыргыттынган сарыг чаактыг улуг ак хойнуң дүгүн деңзилей бээрге, ол стол кырында салып каан бичии деңзи чанынга чедип келди.

— 3 килограмм 700 граммдыр—деп, бригадир — зоотехник М. Ичин-Норбу малчынга дыңнатты.

— Хүлээлгем 3 килограмм 300 грамм үүве болгай—деп, кадарчы Сат харылавышаан, кыргыкчыларны эргилдир көргүлей-дир.

Хой кыргылдазында ниитизи-биле 40 ажыг кижи ажылдап турар. Оларның аразында Ончуңмэа Ондрун, Чылбак Өлзей, Өлей Дамба, Лиза Ортун, Оля Лопсан болгаш өскелердаа хүнде-ле 14-тен 28 чедир хойну кыргып, үлүг-нормазын чамдыкта 200 хуу ажырып турар.

Бүрен-хемчилер малдың чайгы семиртилгезинче, оон чайлаглаашкынын организастыг эрттирериниче кичээнгейни угландырган. Бо бүгү ажылдар-биле чергелештир сиген кезилдезинге ажылдаар кодээ ажыл-агый техниказының септелгезин доозуп турар. Ам удавас күскү дүжүт ажаалдазынга киржир машина-техниканың белеткелинче бүрүн кирер.

Ажыл-агыйның кайы-даа адырынга баарга, малчыннар Валентина Сат, Анна Дүдүпей, чолаачылар Сарыг-оол Ондар, Далай-оол Чамзо, прораб Николай Бошков, ногаа ажылчыны Нина Биликти ышкаш депутаттар мурнуку одуругга чоруп, ниитиниң хөрөөнге күш-ажылчы үлүүн киирип, бедик шынарның болгаш ажыктыг чорукту бедидериниң онгу беш чылының баштайгызында күжениишкинниг ажылдап, республика Наадымынга киржир эрге дээш калбарган чарыштың эгелекчилери болуп турар.

Д. САЛЧАК.
«Шынның» корр.

ҮЛЕТПҮРГЕ ЧУГУЛА ЧИГ-ЭТ

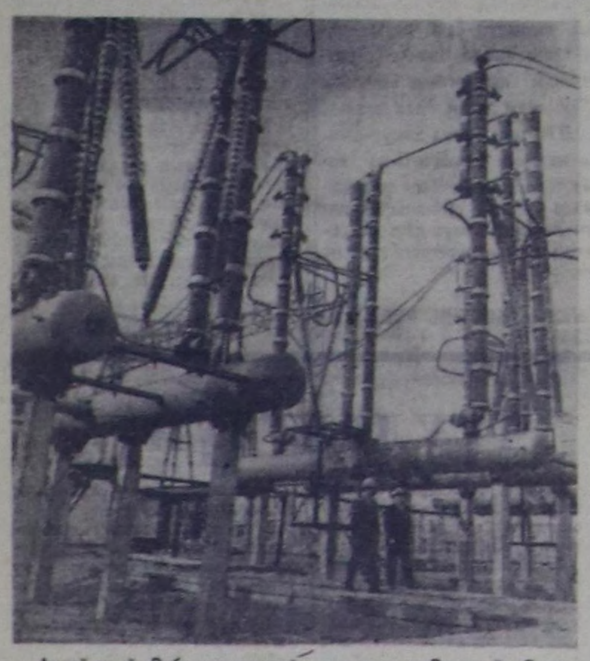

Алтай край. Рубцовск хоорайның чоогунда Веселый Ярның электроподстанциязының 500 киловольт күчүлүг бирги эзлчээ ажыглалда кирген. Ермак ГРЭС-тиң (Казах ССР) тогу электродамчыдынчыларының шугуму-биле Алтайның мурнуу районнарында болгаш Казахстанның чөөн районнарында чеде берген. Бо беш чылда Веселый Яр электроподстанциясының дузазы-биле Сибирьниң энергосистемазын чурттун чаңгыс аэй электри системазынга кожар.

ЧУРУКТА: Веселый Ярның электроподстанциязы.

В. САДЧИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Кодээ ажыл-агый чиг-эдиниң эң чугула хевирлериниң биразы азырал малдың болгаш черлик аңнарның кежи болур. Оларның-биле идиктеги болгаш галантерея кылыгларын даараар. Ынчангаш кешти белеткен, дужаарының болгаш болбаазырадын, кылырының айтырыы чугула боон турар.

Тыва АССР-де үлетпүрге чугула чиг-эт—алгы-кешти белеткээр ажыл Россия Федерациязының эң соолгу черин эзлеп турарын миннир ужурлуг. Бо чылдың эгезинде республиканың Министрлер Чөвүдели доктаад хүлээп алган, алгы-кешти белеткен, оларның курлавырларын ажыглаар талазы-биле ажылда четпестерни айытkан. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары алгы-кештиң чүгле 48 хуузун 1975 чылда дужаагаанын айтырга-ла, байдал тодаргайдыр.

Онгу беш чылдың баштайгы кварталында республиканың ажыл-агыйлары бар курлавырларның чүгле 41,4 хуузун күрүнеге дужаагаан. Оон-биле чергелештир дужааттынган алгы-кештиң шынары дыка куду боон турар. Хуу сектор бо чылдың бирги кварталында инитциининден хөй алгы-кешти дужаагаан.

Алгы-кеш курлавырларын ажыглаар талазы-биле ажыл Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик Каа-Хем, Тес-Хем районнарда сула боон, бода болгаш шээр малдарның кештерин чүгле оннан үжен дөрт хуу чедир дужаагаан боон турар.

Республикага дужааттынган 13762 сайныг бүгү бода мал кежиниң 1—2 сорттуу—18,8 хуу, 3—4 сорттуу—75,1 хуу болгаш сорт чогу—6 хуу болган. Колхозтардан, совхозтардан чүгле чаңгыс кешти бирги сорт-биле хүлээп алган. Республикага белеткеттингеен 53679 саныг шээр мал кежиниң 1—2 сорттуу—3,8 хуу, 3—4 сорттуу—74,7 хуу болгаш сорт чогу—21,5 хуу болган. Ол ышкаш колхозтар, совхозтар чаңгыс-даа хөй кежин бирги сортка дужааваан. Моон алган көөрге, алгы-кештиң шынары инити Россия Федерациязында деннеллен дыка куду боон турар. Тоску беш чылда куду сорттуг алгы-кештиң хемчээли РСФСР-ге 36,1 хуу турган болза, бисте—74-75 хуу болган. Колхозтар, совхозтар, а ол ышкаш эзт бүдүрүлгелери, хуу чөн-даа алгы-кеш курлавырларын чедир дужаавааныдан болгаш шынары кудузуундан он-он, үс-үс муң рубль каражага таваржып турар. Чижээ, 1976 чылдың чүгле бирги кварталында безин колхозтар, совхозтар 41216 рубльди, чурттакчы чон—48170 рубльди, эзт бүдүрүлгелери—41254 рубльди чедир албаан.

Алгы-кеш белеткелиниң талазы-биле ажылдың четпес боон турарының чылдаганы чүдел? Оон харыысы чаңгыс. Республиканың ажыл-агыйлары болгаш белеткел организациялары чогуур органнарның айтышкынын шиитпирлерин күүсеттинин турарында. Алгы-кеш белеткелиниң ону хүлээп алырының дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң 1972 болгаш 1976 чылдарда доктаалдарын, ол дугайында түскай инструкциларны, айтышкынларны бистиг республиканың ажыл-агыйлары, белеткел черлериниң удуртукчулары күүсеттинин турарын демдеглээр ужурлуг. Колхозтарга болгаш совхозтарга алгы-кешти ыыпла дужаарын, оон ыыларын экижидерин хайгаараар түскай харыысалгалыг кижилерниң тургузар ужурлуг. Ажыл-агыйдар кереэзин чарар үеде алгы-кешти белеткеп, дужаарының талазы-биле харыысалгалыг кижилерге зоотехниктери, мал эмчилерин, складтар эргелекчилерин айтып турар. Ол дээрге, үндезин-биле шын эвес чоруктур. Күрүнеге алгы-кешти чогуур үезинде дужаар, ол чиг-эттиг шынарын хайгаараар талазы-биле харыысалгалыг, түскай кижини совхоз директорунун дужаалы азы колхоз баштаар черинг доктаалы-биле томүйлаар ужурлуг. Ол кижи оон соонда чүгле болдунун ажылын кылыр алаар. Ол кижиге ажылдаар түскай черин бээр болгаш транспорт-биле хандырар. Өске областарның чижээн алырта, мындыг кижиниң ажылдаар черн ажыл-агыйларының мал согар черн боон турар. Оон чаныгга алгы-кешти белеткел организацияларынга дужаарынга чедир ажылдан кылыр болгаш кадаталаар склад база турар ужурлуг. Ол-ла кижи алгы-кешти хойжулардан, кадарчылардан хүлээп алыр, чайлагларга, фермаларга, ырак-узак одар-белчиирлерге барып, чиг-этти чыын, чөнден хүлээп адыр. Ол бүгүнү складка эккедгеш, мөөнээр болгаш дужаарынга белеткээр. Ол бүгүнү ажыл-агыйының азы белеткелчиниң-даа транспорту-биле түскай график өлүгаар кылырын хандырар.

Белеткел организациялары ажыл-агыйларының түскай томүйлаан кижизи-биле көрөөн чарар болгаш ону алгы-кештиң талазы-биле курстандартаар, инструкциялар, дүрүмнер-биле, а ол ышкаш дус болгаш өске-даа бүдүмелдер-биле хандырган турар ужурлуг. Белеткел организациялары алгы-кешти хүлээп алырының корум-чурумунга, негелделерине чаартылгаларны ажыл-агыйларының харыысалгалыг кижилериниг дораан-на дыннадыр, таймырлан бээр.

Колхозтарның болгаш совхозтарның алгы-кеш талазы-биле харыысалгалыг кижилери боттарының шалынындан ацыда 1—2 сорттуг кештериниң 10 хуу, алгы топ даараарыга таарымчалыг кештиң бүгү сорттарының 15 хуузу шаннал якшаны база алыр эргелиг. Хайдавырлыг эвес, аарыгдан олгеи инектиң болгаш хойнуң кежин сойгаш, белеткел конторазынга дужаагаш болза, харыысалгалыг кижи, оларның ортазынан 50 чедир хуузун алыр. Ол ышкаш ажыл-агыйлардан чыгаш, белеткел черлериниг дужаагаан чылгы мал дүгүнүң ортазының 50 хуузун алыр эргелиг. Ол-ла кижи дужаагаан дүлеңги дүктү чыгташ, дужаагаының ортаан үс хуу алыр. Ол бүгүнүн дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң түскай доктаалдары бар.

Хойну эзтке дужаарынга чедир ийи ай артканда хойну кыргып болбас база хойнун кежин сойган соонда оон дүгүн кыргып болбазының дугайында айтышкын турганы, бистиг республиканың ажыл-агыйларында ону барымдаалаваас фактылар бар. Чижээ, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Танды, Каа-Хем, Улуг-Хем. Тоску районнарынга эткен чылын 4,5 тонна хиреөлүг дүктү дужаагаан турган. Олар районнарга 3 муң ажыг хойну дужаар мурнунда кыргып алганының түнелин олдур.

Республиканың ажыл-агыйлары, оларның удуртукчулары болгаш партия, совет ортайнары үлетпүрге чугула чиг-эт болур алгы-кешти белеткеп, дужаарының ажылында четпестерни дарый уугаарының шалының хемчеглерин алыр ужурлуг.

Г. ЕВТЕЕВ.

Бөгүн—Делегейниң

кооперация хүнү

КӨДЭЭНИҢ ИШЧИЛЕРИН ҮЛЕГЕРЛИГ ХАНДЫРАР

Чыл санында-ла, июльдуң башталғы суббота хүнүнде Делегейниң кооперация хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Бо чылын ону 54 удаа демдеглеп эрттирер.

СӘТА-ның корреспондентилиниң дилээн бүгүаар кооператорларның бодунуң баймралылыға канчаар ужуражып турарының дугайында Центросоюзтуң баштаар черинин даргазы, Делегейниң кооператив альянсызының оралакчы президентизи А. П. Климов мынчаар чугаалаан:

— Делегейниң кооператив шимчээшкининде амғы үеде миллиард чартыы хире кижи—тарачылыр, ажылчыннар, албан-хаакчылар болғаш күш-ажылчы чонуң өске-дээ кезии хаара туттунған. Олар бо байырлалда кооператив шимчээшкининиң сорулғаларын шиитпирлээринге тайбың, демократия болғаш социал депшилге дээш демиселге эр-сеткил каттыштырылғазын болғаш чангыс эвин көргүзүп турар.

Центросоюз болғаш социалистиг өске-дээ күрүнелерниң кооператив эвилелдери Делегейниң кооператив альянсызының ажылынға киришпишаан, янзы-бүрү чурттарның кооператорларының аразында найыралды быжыглаарынға, делегейниң кооператив шимчээшкинин демократчылдарынға дузалап турар. Олар капиталистиг монополияларның, сөөк-язы ылгаар чоруктуң, колониализмниң болғаш фашизмниң үүлгедиглериниге удур тайбыны, кооперативтерниң эргелерин хамғалаарынға хамаарыштыр альянстың шиитпирлерин хүлээп алырынға дузалап турар.

Бо чылдың апрель айда Софияға Делегейниң кооператив альянсызының Төп Комитеди ЭДЧ кежигүнү чурттарның кооператив организацияларының киирген резолюциязын үүлдүгүнген болғай. Чепсегленниикинин дүжүрер талазы-биле «Бүгү-делегей конференциязын чыылдырарын, делегей харылааларынға күштерин ажыглавас дугайында Бүгү-делегей кереэзин чарарын ук резолюцияда негеп турар. Бүгү-ниити тайбынын быжыглаар, монополиялар-биле демиселди улам ажыктыг болдурар сорулға-биле кооперативтер аразында кады ажылдажылғаны быжыглаарын ук резолюция база кыйгырып турар.

Бистиң чуртувуска чыл санында-ла хереглекчилер кооперативтериниң кежигүнүнге миллион ажыг хамаатылар кирип турар. Амғы үеде ында 63 миллион ажыг кижини хаара туттқан. Хереглекчилер кооперациязының хөй талалыг ажыл-чорудулғазы совет кижилериң амыдыралчы эрге-ажыынға дүгжүп турар. Чурттуң чурттакчы чонунуң бөрык чартык кезиниң садыг хандырылғазын кооперация боттандырып турар болғаш ниитиниң чемненгизин болғаш хлеб быжырышкының хөгжүдүп көдээ ажыл-агыйның хөй санныг продуктуларын база чиг-эдин, чайғаар үнген кат-чимистерни белеткеп турар.

1940 чылда бүгү совет садығның—күрүне болғаш кооперативтер садының барааң саарылғазы 17,5 миллиард рубль турған болза, 1975 чылда үүгүй кооператив садының бараан саарылғазы 60 миллиард рубль болған.

Хереглекчилер кооперациязының ажыл-агыйжы 372 мүн садыг бүдүрүлгелериндеи, 86 мүн столовая, ресторан болғаш кафелерден, 11 мүн хлеб заводтарынған болғаш пекарнялардан, консерв ажылдап кылыр, пиво, эзиртпес суксуунар, колбаса, кондитер кылыгары болғаш чонның өске-дээ хереглел барааннарын бүдүрер 14 мүн бүдүрүлгелерден, хөй-хөй мүн ногаалар болғаш кат-чимистер шыгжаар черлерден, хүлээп алыр, белеткел чорудар черлерден турғустунған. Амғы үеде кооператив бүдүрүлгелериниде үш миллион ажыг кижи ажылдап турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партиянның XXV съездизинин индириниден чонның хереглел барааннарын бүдүрүп турар үлегүрүнүң болғаш хандырылға органнарының ажылдакчыларынға эки болғаш идепкейлиг ажылдап, мүрнакчыларға деннежир дугайында чагының кооператорлар улуг харысалғалыы-биле хүдээп алған.

Көдээ черлерде хөй-хөй чаа магазиннерни болғаш столоваяларны, механизастаан базаларны, белеткел пунктуларын, соодукчуларны тударын калбарткан, оон-биле қалы ам ажылдап турар бүдүрүлгелерни комплекстиг чаартып, эде дериир, алгыдар ажылдарны чорудуп турар. Бүгү магазиннерниң чартыктан хөй кезии бараанны садып алыкчылар боттары шилип алыр арға-биле ажылдап турар. Кооперативтиң бараан саарылғазының 67 хуузу чогум-на оларға онаажып турар.

Хову ажылдары чер болғанда калбарған амғы үеде, бедик дүжүт дээш тараажының демисели калбарған үеде чер ажылдыларының шынчы дузалакчылары — кооператорлар база ында. Көжүп чоруур он-он мүн магазиннер болғаш столовайлар барааннарны болғаш изиг чем аймаан хову турлагларынче, трактор бригадаларынче, фермаларже, плантацияларже болғаш одарларже чедирип турар. «Ховуларның болғаш фермаларның ажыл-ишчилерин үлегерлиг хандырар», «Хандырылғаның бедик культуразы дээш» деп кыйгылыг социалистиг ярыш бистиң ажылдакчыларывыстың аразында калбарған.

Дүжүт ажаан алышкыны болғаш көдээ ажыл-агый продуктуларын база чиг-этти белеткээри—күрүне ужур-дузалыг чугула сорулға. Кооператив организацияларының ажылдакчылары бо сорулғаларны шиитпирлээринге үлүүн киирер.

М. ПАНЧЕНКО.

ИНДИЯ РЕСПУБЛИКАДА

Совет Эвилелиниң найыралдыг дузаламчызы-биле туткан Хардварда агр электродерилгелериниң заводунда.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

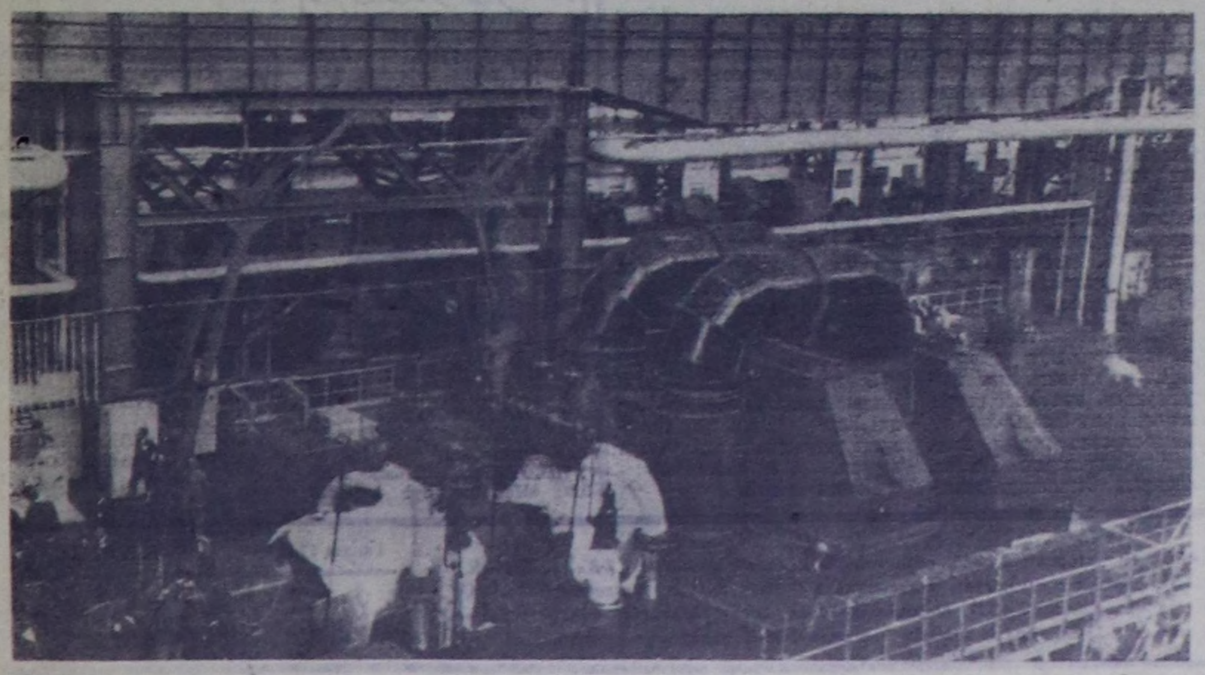

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тайбың болғаш социал депшилге дээш демиселдиң мурнуу одуруунда

Европаның коммунистиг болғаш ажылчын партияларының конференциязы калбак хөй-ниитиниң кичээнгейин хаара туткан. Европага тайбың, айыыл чок чорук, кады ажылдажылға болғаш социал депшилге дээш демиселдиң Европа коммунистериниң шуулғанынға көрдүнген темазының чугулазын даштыкы парлалға демдеглеп турар. Кады салған сорулғаларын чедип алыр дээш демиселге салыышкының киирериниге боттарының партияларының беленин конференцияның киржикчилери коллективтиг көргүскен дел, тайылбырларда онзалап демдеглеп турар. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы делегейниң бүгү чурттарынға аажок улуг сонуургалды хайныктырған.

● БЕРЛИН

Конференция Европаның улустарынға эң чугула болуушкун болған деп, «Нойес дойчланд» солуп бижээн. Коммунистиг болғаш ажылчын 29 партияның делегациялары 29 ажыг миллион коммунистерни төлөөлөөн. Ол дээрге, ылаңгыя соолгу чылдарда бистиң динке боттуг өскерлиишкининерни чедип алырынға шиитпирлиг салыышкының киирген аажок улуг күш-түр. Конференцияға санал-оналдарны солушканы Берлинге төлөлеттирген партияларның тайбыңның болғаш ниитилел депшилгелиниң херээ дээш бедик харысалғазының илерели болуп турар.

Л. И. Брежневтиң чугаазын тайылбырлавышаан, «Берлинер цайтунг» солун пролетаржы интернационализм бодунуң бүгү өндүр улуг ужурдузазын бүрүн хевээр арттырып турар болғаш компартиялардың ниитизи-биле ажылчын шимчээшкининиң күүлүг, шылғаттынған чепсээ болуп артнышаан деп онзалап демдеглээн.

● СОФИЯ

«Тайбың дээш улуг демиселчи; чайгылыш чок ленинчи, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын онза сонуургал-биле мавап турған болғаш улуг кичээнгей-биле дыңнаай деп, «Работническо дело» солун бижээн. Ол аажок улуг сонуургал черле бадыткалдыг. Бистиң планетага тайбыны камғалаарынға болғаш быжыглаарынға, социализм тургузуушкунунға, социал депшилгеге Ленинниң партиязының, Советтер чуртунуң ачы-хавыязы бүгүдеге билдиңгир. Л. И. Брежневтиң чугаазынға аажок улуг сонуургал СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының бүгү делегейде бедик ат-алдарының болғаш ону хүндүлеп турарының уламындан база болған.

Л. И. Брежневтиң чугаазы —Европада болғаш делегейде улустар аразының амғы байдалын бодунуң бүгү талалыг марксчы-ленинчи анализээни-биле, коммунистиниң, калбак улус массаларының мурнунда турар айтырыгларны шиитпирлээринің орунтарының дугайында айтырыгларны принципиалдыг, тодаргай тургусканы-биле, шынчы сеткилдии болғаш боттуу-биле ханы сонуургалды хайныктырған деп, БКП ТК-ның органы онзалап демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаазы болза, тайбың болғаш делегейге кады ажылдажылға дээш, улустарның хосталғаары болғаш хамаарышпас чоруу дээш демиселдиң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизинин хүдээп алған программазын улам ыцай сайзырады ажылдап кылғаны болур. Интернационализмниң айтырыгларын, делегейниң амғы байдалынға компартияларның ролюн ол чугаада анализээни марксчы-ленинчи теорияға улуг салыышкын болуп турар».

● ПРАГА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазын конференцияның киржикчилери аажок улуг сонуургал болғаш кичээнгей-биле уткаан. Ол чугаа бодунуң барымдаалыы-биле, конференцияға көрген айтырыгларны СЭКП-ниң принципиалдыг көргени-биле ханы сонуургалды болдурған деп, «Руде право» солун демдеглээн. Быжыг тайбыны канчаар хандырып ап болурул деп, бүгү улустарға кол үүл болу берген айтырыгта ханы уткалыг харыны ол чугаа берин турар деп, ук солун демдеглээн.

● БЕЛГРАД

Конференцияға июнь 29-та чүве чугаалаан ораторларның аразындан Л. И. Брежнев хөй санныг хайгааракчыларның болғаш корреспондентлерниң эң улуг кичээнгейин хаара тутканы чигзиниг чок. Совет Эвилелиниң чорудун турары тайбыңның политиказынче ол бодунуң чугаазынға онза, улуг кичээнгейни салған. Тайбыңның чаа аргаларын айытпышаан, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары НАТО-нуң болғаш АКШ-тың талазындан бистиң дипте тайбыңға кыжаныышкының айылыпың барын онзалап демдеглээн деп, «Борба» солун демдеглээн.

● ПАРИЖ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының онзалап демдеглээнин ёзугаар, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар херектиң чедишкини тайбың болғаш депшилге күштерин сорук киирип, быжыглаан деп, француз коммунистерниң төп органы «Юманите» солун бижээн. Л. И. Брежневтиң чугаазын допчулаан парлавышаан, ол солун тайбың болғаш айыыл чок чорук дээш демиселдиң, делегейге коммунистерниң эр-сеткил каттыштырылғазының айтырыгларынче эң улуг кичээнгейни салған.

● ЛИССАБОН

Совет Эвилелиниң политиказының тайбыңға шынаышылдыг характерин онзалап демдеглеяшаан, «Диариу» солун делегейниң шериг блокторынға хуваарттының турарынға ССРЭ шуут удур болғаш оларның ажыл-чорудулғазын хары угда сокса дыр дээш бүгүде болдунар аргалыг үүлдерни кылырынға белен деп айытқан. Чайлаш чок фактыларға үндезилээн, Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче угланған саналдарны Вашингтонуң болғаш НАТО-нуң будулдуруп кааптар дээр чүткүлдерин демдеглээн деп ол солун айыткан.

● ЖЕНЕВА

Европаның коммунистиг болғаш ажылчын партияларының конференциязын чыылдырғанын Швейцарияның «Вуа увриер» солуну «тайбыны камғалаарынға чугула салыышкын» кылдыр эдаан. Конференцияның ажылы үүгде делегейниң ажылчын шимчээшкининиң аммыдыралынға эвес, харын делегейниң амғы байдалының хогжүлдезинге чугула болуушкун-дур. Берлинге ужуражыышкының бүгү киржикчилери Европага тайбыңны быжыглаар болғаш дүшкүүрлүг чорукту улам кошкадыр дээш демиселдиг деп боттарының чүткүлүнге чаңгыс аай болған деп ол солун бижээн.

● ЛОНДОН

Л. И. Брежневтиң чугаазында тайбыңны болғаш айылы чок чорукту быжыглаар дээш Совет Эвилелиниң чүткүлдүг демиселиниң дугайын чугаалаан турар болуктерин «Морнинг стар» солун онзалаан албышаан, чепсегленниикиннерни эңдере бүдүрерин кыңчыктырбас, чепсегленниикиннерни дүжүрер талазы-биле совет саналдарны допчулаан парлаан.

Ол чугаада тайбыңче, боочепсекти контрольдаарынче болғаш шериг блоктарын тарадырынче кыйгырыг чаңгыланып үнген деп, «Таймс» солун бижээн. Дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынға, чепсегленниикиннерни эңдерилдир бүдүрерин кызыгаарлаарының айтырыгларын дугайты АКШ-биле дугуржуушкун чедип алырынға Совет Эвилелиниң сонуургалдыын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, «Файнэншл таймс» солун демдеглээн.

● ВАШИНГТОН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының совет-америк харылааларға хамаарыштыр чугаалаан үүлдеринче америк парлалға кол кичээнгейни салып турар. Ийи күүнниң аразынға харылааларны калбартырын Совет Эвилели улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, «Вашингтон пост» солун бижээн. Стратегиг чепсегленниикиннерни кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулга дугайты чаалажыышкыларны соңгаарладып турары дээш Вашингтонну ол солун шүүмчүлээн. НАТО Төп Европада болунун шериглериниң санын болғаш согугжу күжүн үргүлчү остүрүп турар деп медеглээш, Л. И. Брежнев кайы-даа таланың чепсегленниикиннерин кызырарынче кыйгырғаш, АКШ-тың шериг бюджединиң үргүлчү озуп турарын буруу шапкан деп, «Нью-Йорк таймс» солун айыткан.

● НИКОЗИЯ

Европаның коммунистери боттарының дивиниге болғаш бүгү делегейге тайбың дээш демиселчи турар, тайбың кожа-хелбээ догуунаашкының принциптери күрүнелер аразынға харылааларға кол угланыышкын болу бергенинге оларның ачы-хавыязы аажок улуг деп, «Харавги» солун бижээн.

(СЭТА).

Дрезден ратушазының бажыңының көрүлде шөлүнче үне берген туристерниң караанга чаа тудугларның хоорайы көстүп келир. Герман Демократтыг Республиканың ол можу төбүнде сөөлгү 30 чылдарның дургузунда 60 мүн квартиралары туткан. Эрткен беш чылда чурттарға бажыңнарының тудуу эң-не дүрген болған.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

Диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.) ССРЭ-ниң улустарының уран чүүлүнүң фестивалы Игорь Моисеевтиң ниити удуртулғазы-биле Нью-Йорктуң «Метрополитен опера» деп төатырында диңмиттиг адыш часкаашкының болғаш магадап, сонуургазының байдалында эртип турар. Ол фестивальда киржип турар алдаржаан совет коллективтери: РСФСР-ниң Пятницкий аттыг орус улустуң академиктиг ниити ырызын, Украин ССР-ниң Вирский аттыг танцы ансамблин, Грузияның Улустуң танцызының академиктиг күрүне ансамблин американнар шагда-ла билир болғаш оларның гастрольдуг концерт оюнларын кайгамчык сонуургаарлар.

Ол уран чүүл коллективтерниге талантылыг чаа солун ойнакчылар ам немешкен—«Мэнго» деп корак национал танцы ансамблиниң кыргыс болғаш Тыва филармонияларның, Таджикистанның база «Ромэн» деп ыған театрның артистери бо фестивальда киржип турар.

Кежээнин-не, кажан «Метрополитен операда» кожеге ажыттына бөөрге, көрүкчүлер танцыларының, ыраажыларының янзы-бүрү хевирлиг кедергей чараш ойнаашкыннарын магадап, катап күүселирин хөй удаа дилеп, диңмиттиг адыш часкап турар. Нью-Йоркта совет фестивальдың программазын америк критиктер база магадап, сонуургап, мактап турар.

«АКШ-ка мурнуудааты гастроль» оюнары-биле эки билдингир Пятницкийниң ырызы болғаш Украин ансамбль америк көрүкчүлерни база катап магададып, сонуургадыпкан. Ынчалза-даа Грузин ансамбльдиң киржикчилериниң кончуг чараш танцы оюнизары оон-даа артык болғаны чугаа чок»—деп, «Нью-Йорк дейли ньюс» солун бижээн.

Совет Эвилелинде чонның чогаалылғазының байлаа болғаш янзы-бүрү хевирлери база күүселикчилериниң кайгамчык бедик мергежилдин америк көрүкчүлерни болғаш критиктерни магададып, сонуургадын турар. «Фестивальдың кайгамчык хөй талалыг делгем программазы улустуң чогаадылғазының кедергей хандырыкчы болғаш чырыткылыг көрүнчүүн тургускан-дыр»—деп, «Нью-Йорк таймс» солун онзалап демдеглээн. «Пятницкийниң улустуң ниити ырызы тергиин ыраажыларының кайгамчык чараш үнүн, аваа эвес хереклерлериниң уянгылыг ылгазын бараалғалын турар-дыр» —деп, «Нью-Йорк пост» солун бижээн. Свирскийниң ансамблинин танцычылары көрүкчүлерни магададып, сонуургадын турарын ол солун база демдеглээн.

Фестивальдың бүгү киржикчилери делегейге сурағып, алдаржаан «Калбак делгем Төрөөн чургум» деп ырны кежээниц-не концерт бүрүзүнүн төнчүзүнде ыраажын турар. Театрның улуг залында диңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып турда, кожеге катап, катап ажыттынып, көрүкчүлер база дагын ойнаарын артистерден хөй удаа дилен турар.

Г. ШИШКИН.

Компартиянның кыйгырыы

ДЖОРДЖТАУН. (СЭТА). Чуртна күчүлээшкиннерни болғаш өлүрүүшкүннерни кыпсып үндүрген иштики реакцияның үүлгедиишкиннерин базар талазы-биле Ямайканың чазаанның өнза хемчеглерин Ямайканың Коммунистиг партиязы деткээн. Ында кээп турар медээлер ёзугаар алырға, Ямайканың КП-зи реакция-биле демисеелге чазакты деткиринче чонну кыйгырған медеглелди Кинстонға парлап ундурген.

Фашиссирек элементилерниң чимзениишкиннерин чок кылыр талазы-биле немелде хемчеглер-биле кады өнза байдалды тургусканы чуртта иштини политиктиг байдалды доктаамал таарыштыр тургузар арганы бээр дугайында бүзүрелди Ямайканың КП Төп Комитеди илереткеч деп, ол документиде онзалап демдеглээн.

Ливанда байдалға хамаарыштыр

КАИР. (СЭТА). Ливанда байдалдың чидиглегени-биле хөлбаштыр чыылған Араб чурттарның Лига Чөвүделиниң онза сессиязының ажылынға киришкен араб чурттарның даштыкы херектер министрлери бодунуң ажылын июль 1-ниң эртенинде доосқан. «Июль 1-де тус черниң шагы-биле таптыг-ла дүүш турда, Ливанда дайын чорудулғаларын соңгадырын шыңгыы нетээр», а ол ышкаш АЧЛ-дың Чиңгине секретары баштаан Бахрейниң болғаш Тунистиң даштыкы херектер министрлери составтыг комитетти тургузар деп, Чөвүлел доктаатқан. АЧЛ-дың Чөвүделиниң мооң мурнунда болған сессиязының дайын чорудулғаларын доп-дораан соксадыр дугайында шиитпирлериниң күүселдезин хандырар болған Чөвүлелдиң сессиязының шиитпирлерин күүседириниң графигин чогаадып тургузар дээш комитеттиң кежигүннери Ливанче доп-дораан чоруур ужурлуг дээрин араб чурттарның даштыкы херектер министрлери дугурушкан.

Айыыл чок чоруктуң каттышкан араб күштериниң составынға киржир дугайында беленин илергейлээн күрүнелер кандыг-даа баш бурунғаар негеалелер чокка, боттарының болүк шериглерни доп-дораан Ливанче чорударынче, ук шериглер чоокку 12 шактың дургузунда боттарының хүлээлгелерин күүседип кириптерин хандырарынче ук күрүнелерни сессияның киржикчилери кыйгырған.

Ливанның девискээрин антылаан, чарарынче угланған бүгү-ле орадаажышкыннарны болғаш планнарны АЧЛ-дың Чөвүдели буруу шапкан болғаш «Ливанның девискээриниң хамаарышпас чоруун база бүдүн турарын хүндүлээр дээн коллективтиг араб хүлээлгени» бадыткаан.

«Палестин революцияға дуза чедирер болғаш ону камғалаар дугайында араб чурттарның бодунга дагдынын алған хүлээлгеени» Чөвүлел база бадыткаан.

БАГДАД. (СЭТА). Удурланыышкының палестин шимчээшкинин база Ливанның национал-патриоттуг күштерин деткээн арабтарның улусчу конференциязы бодунуң ажылын Багдадка доосқан, Ливанда болуушкуннар болза АКШ-тың удуртулғазы-биле империализмниң, сионизмниң болғаш реакцияның боттандырып турары планнарның кол болғаш эң-не айыылдыг кезээ боон турар деп, конференцияның хүлээн алған декларациязында айыткан. Ол планнар болза Израильдиг эжелеп алғаны араб девискээрлерге оон тергиделиниң моңгежидиниче, араб нацияның курааавырларына болғаш байлаанга контрольду хандырарынче, араб национал-хосталғалыг шимчээшкинге согуушкунну бээриниче, ук шимчээшкиннин чаалаан алыышкыннарын узуткларынче угланған деп декларацияда айыткан.

Ливан улуетун бүрүн эргезин болғаш бодунуң тура-соруун хостуг илергейлээр оон эргезин декларация бадыткан, Ливанның иштики херектеринге холғаарлаан киржиишкини, ол чуртта кризисти хералээлеп, «калбартыр» дээн оралдажыышкынларны буруу шаап турар.

Империализмге, сионизмге болғаш реакцияға удур угланған дешилгелиг национал фронтуну араб делегейге тургузарын, а ол ышкаш Палестинаның араб улузунга база ливан улуска материалдыг болғаш моральдыг дузаны көргүзерин конференция саналдаан.

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Соңгу Ливанның ажылчыннарының база албан-хаакчыларының каттышкан профсоюзлелдер федерациязының Кипрде барған төлөөлериниң болғаш бүгү Киприің ажылчын федерациязының (ПЭО) кады кылған меделелин Никозияда парлаан. Ливанда болуушкуннарның бүгү харысалғазы империализмниг болүктериге болғаш НАТО-ға опаажып турар дээрзин ол меделелде айыткан.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

⊙ ПАРИЖ

Сенжермен-Ан-Ле хоорайның (Париж району) төп делгелге залынға совет чурукчулар болғаш графиктер В. Мешковтун, М. Гладуновтун, Ф. Ахмадуллиниң база өскелериндаа ажылдарының делгелгези чедишкиниг эрткен. Делгээн чуруктарны көрген кижилер демдеглел дептеринге канчаардаа аажок магадап бижигилээн. «Франция—ССРЭ» ниитилелдиң ук черде салбырының организастааны ол делгелгени хоорайның база бүгү Лез Ивелин департаментиниң чурттакчылары улуг сонуургал-биле көрген.

⊙ МАДРИД

Испанияға амыдыралдың өртек үнези майда оон мурнунда чылдарда туруп көрбээн рекордчу деңнелге чедип—4,5 хуу өскен. Бо чылдың шунту беш айларының дургузунда чуртка амыдыралдың өртек үнези 12 хуу улгаткан, а эрткен чылдың майдан бо чылдың майға чедир 20 хуу өзүп турар. Ылаңгыя аъш-чем продуктуларының болғаш бирги эргежок чугула хереглел барааннарының өртээ дүрген темпилер-биле өзүп турар.

⊙ ЛИМА

Латин Американың күрүнелериниң хөй нуруузунга 1975 чылда оон мурнунда чылға деңнээрге, ниити национал продуктунуң немелде өзүлдериниң темпилери дыка кудулаан. КПО-нуң Латин Америка талазы-биле Экономиктиг комиссиязының ында парлап үндүрген сан-медээлериндеи алырға, ниити национал продуктунуң чылда немелде өзүлдези 6,5 хуу турғанынзан 1,1 хуу, Мексикага—2,5 хуудан 0,5 хуу чедир кудулаан.

Латин америка чурттарының даштыкыға өрези 35 миллиард доллар ашкан.

⊙ ВИКТОРИЯ (СЕЙШЕЛ ОРГУЛУКТАР)

Хамаарышпас Сейшелдерниң найысылалыға көдээ ажылагый үлетпүр болғаш ус-тыынын продукциязының хевирлериниң национал дедгелгезиниң ажыдыышкыны болған.

Чазактың кол сорулғаларының бирээзи болза чуртту чедиимес түрегделден болғаш хожуданғай чоруктан үндүрери болур. Ол сорулға-биле экономиканы диверсификастаарының программазын ажылдап кылған. Чалак оон-биле кады улус массаларын чаагай амыдыралын бедидериниң, оларның чурттарға байдалдарын өскижидериниң хемчеглерин алыр аваар деп, аныяк республикавың премьер-министри Франс Рене чыылгаларының мурнунда чүве чугаалаан, онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

ДЭЭДИ ЭРТЕМЧЕ ЧҮТКҮЛ

Күрүнеин Кызылда педагогика институдун чыл санында дээди эртемин чедип алган хөй-хөй башкылар доозун үнүп турар. Оон бот-ооредилгелиг салбырында республиканың янзы-бүрү булуцларында чурттап, ажылдан турар элээн хоочун-да, күш-ажылче эге базымны чаа кылып чоруур-даа кижилер башкының мергежилин боттарының кызымаккай ооредилгезиннде чедип ап турарлар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында ук институтун бот-ооредилгелиг салбырына хүлээп алырының экзаменнери, мурнуку чылдарда дег, мартта болгаш июньда болгулаан. Филология факультединге чеден ажыг кижи киреринин шылгалдазын чедиишкиниг дужаагаш, бирги сессияны бо хүннерде эрттирип турарлар.

Бо чылын немешкен бот-ооредилгелиг студентилерниң аразында кандыг кижилер чок дээр. Ыраккы Монгун-Тайгага он ажыг чыл иштинде башкылап келген, Кызылдың башкы училищезинин доозукчузу Дайтаан Сюрюн, Кызылда уруглар садының кижизидикчизи Вера Стародумова, библиотека ажылдакчызы Тамара Нас-Сүрүн, хоорайның иштики херектер килдизинде офицер Александр Ярославцев, тудугжу ог-бүле МергенООл, Тамара Нурзаттар болгаш өскелер-даа берип турар.

Д. ЧЫДЫМ.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

Ажылчы чоннарның паркка массалыг дыштанылгазы июль 3-4 хүннеринде 10 шакта эгелээш, орайга чедир үргүлчүлээр. Бүгү-ле аттракционнар, ыдыраа, теннис, биллиард залдары хоорайжылларга эжиин ажыдып бээр.

ИЮЛЬ 3-ТЕ, 14 шакта, парктың спорт шолуше баскетбол талазы-биле эш-хуузунун ужуражылгазы болур. Аңаа Кызыл хоорайның болгаш Моол Арат Республиканың Улангом хоорайның шилиндек командаларының баскетболистери ужуражыр.

Ол-ла үүн музыкага сонуургалдыглар «Ыры-хоглүм оркестринин дугайында» лекция-концертти Ногаан театрга 14 шакта дыңнап болур.

ИЮЛЬ 4-ТЕ, 18 шакта—Күрүнеин ыры болгаш танцының «Саян» ансамблинин концерти Ногаан театрга болур.

ГТО-нун хөй хевирлеринге республиканың бирги черн дээш маргылдаа ИЮЛЬ 3-4 хүннеринде 10 шакта «Совет Тываның 5 чылы» стадионга эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮННҮҢ ШТАБЫ.

Чоннуң хостуг үе-шагын шын, ажыктыг кылдыр организастап эрттиреринин арга-хевирлери янзы-бүрү: дыштанылга кежээлери, спортчу маргылдаалар, туристчи походтар, коллективтиг кинолаашкын, бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмнеринге киржилге, шеф ажылдары... Бо бүгүнү чер-черде организастап эрттирип турарының аргалары аңгы-аңгы. Ынчалзажок бир кол чүүл кааа-даа дески хамаарылгалыг: чоннуң хостуг үезин шын организастаарынче кайда-ла доктаамал кичээнгей салып, бо талазы-биле ажылдарны үргүлчү чорудуп турар болдур, ында оон дээштин бедик, хөй-ниитиниң көрүм-чурумун үрээр, арагалаарынга сундулуг кижилерниң саны улам эвээжээр. Осн аңгыда чөп организастаттынган дыштанылга дээрге улустуң кадыының, эки тура-хөөнүүнүң, дадыгылыкының үндезини болгай.

Кижилериниң хостуг үе-шагын солуун, ажыктыг кылдыр организастаар талазы-биле Тожу районнуң культура, спорт болгаш өске-даа албан, хөй-ниити организациялары биче эвес дуржулганы чедип алган. Ында чоруттунуп турар ажылдарны дөгерезин санап бижиири берге, ынчангаш чүгле спорт организацияларының, библиотека болгаш кино четкизиниң ажылдакчыларының маңаа киирип турар үлүг-хуузун көргүскен материалдарны мооң адаанда парладывыс.

ХӨЙ ЧЫЛДА

Елена Гавриловна Ефимова кинофикация черинде ам 19 чыл дургузунда ажылдап турар. Оон чаагай үүлеэн хөй саныг Хүндүлөл, мактал бижиктер, ортектиг барааннар болгаш аас шаңналдары-биле демдеглеттинген.

ЧУРУКТА Е. ЕФИМОВА. М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

БИЛИГЛЕРНИ НОМДАН ТЫВАР

Бо үлегер домактың утказы ханы. Шынап-ла, хөй-хөй кижилер хостуг үезинде ном номчуурунга коичуг ынак. Чүгле кижи бүрүзүнүң сонуургалы аңгы-аңгы: чамдыктары чечен чогаал, өскелери ниитилел-политиктиг литература, а үшкүлери уран түүлге хамаарышкан номнарны номчуур. Оларның негелдезин додузу-биле хандырары—бистиң библиотека ажылдакчыларының бирги хүлээлгези болгай.

Бо хүннерде Тожу районда массалыг 8 библиотека ажылдап турар, чурттакчыларның номнар-биле хандырылгазы хөлчок эвээш. Бир эвес 1971 чылда библиотекалар фондузунга 59027 экземпляр янзы-бүрү литература турган болза, өткен беш чылдың дургузунда ол 69000 ажыг экземпляр четкен. Чурттакчы чоннун 54 хуузу библиотекалардан номнар, брошюралар, журналдарны ап номчуп турар.

Сөөлгү үеде культура албан черлери партия болгаш совет органнарының удуртулгазы-биле боттарының ажылының шынарын элээн эвээшткен. Ону библиотекаларның өткен чылдагы ажылының түүнеддериндан көрүп болур. Ниитилел-политиктиг литератураны 1915 экземпляр, а тускай болгаш бүдүүлге-техниктиг база көдээ ажыл-агый талазы-биле литератураны 2385 экземпляр чедир улус ап номчаан.

Малчыннарның ыраккы турлагларында болгаш «Тоора-Хем» совхозтуң ивижилериниң чурттап турар черлеринде 8 көжүп чоруур библиотека ажылдап турар.

Ленинчи теоретиктиг номналды пропагандалаары, экономиктиг өөредилгеге болгаш партийжи база комсомол чыдыышкынына дузалаары —. библиотекалар ажылының база бир кол сорулгазы болур. Ол ышкаш шериг-патриоттуг болгаш эрге-хоойлу билиглерни чоп ортузунга нептередири база чугула черни эзлеп турар.

Библиотекаларның организастап эрттирип турары ленинчи номчулгалар, маадырлыг чоруктун кежээлери, аас журналдары, литература-музыкалыг, темалыг кежээлер — бо бүгү чоннуң хостуг үезин ажыктыг, шын организастаарының дээштиг аргалары апарган. Ылаңгыя совет улустун Ада-чурттуң Улуг дайынынга фашистиг Германияны тиилээнинин 30 чыл оюнга тураскаатканы «Хостаткан делегей сактыг турар», «Дарыыды сиңниккен одуурлар» деп темалыг кежээлери Азас, Ырбан библиотекалары хөлчок массалыг, организастыг болгаш солун кылдыр эрттирген.

Ол ышкаш район библиотеказы база эвээш эвес культура-массалыг ажылдарны кылып чорудуп келген. Совет кижилериниң дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарының, маадырлыг чоруктарының чижээнге аныяк салгалды кижиидери, эрге-хоойлу айтырыглары чонга таныштырары оон ажылында чугула черни эзлеп турар. Ылаңгыя В. Сабкопуң салгалдарының тудуш харылзаалыын көргүскен «Ляхобор» деп романынга номчулга конференциязы дыка солун эткен. «Солдаттың маадырлыг чоруунга мөгей» деп темалыг кежээге дайынның болгаш күш-ажылдың 38 хоочунун чалаан бис. Оларның кадыг-дошкун чылдар дугайында чугааларын чылганнар улуг сонуургал-биле дыңнаанар. Ол ышкаш номнар делегелери, литература дончулалдары дээш өске-даа массалыг ажылдар номчукчуларының идепкейин годүрүп, хостуг үе-шагында ном номчуурунче улам сундуладыр.

Партияның XXV съездизинин социал-экономиктиг болгаш политиктиг айтырыглар талазы-биле салган сорулгалары библиотекарларның ажылынга база дорт хамзарылгалыг. Ол дээрге амыдыралдың совет овур-хевирин көргүзүп турар эң эки чогаалдарга даянгаш, совет кижилерни бедик идейлиг бүзүрелге болгаш политиктиг угаан-медерелге кижиидери-дир. Бо талазы-биле ажылдарны Сыстыг-Хемниң, Ийиниң көдээ библиотекалары (эргелекчилери Г. Тайбыл, С. Бириней) база район библиотеказы комплекстиг планга үндезилеп чорудуп турар. Оон-биле кады чоннуң хостуг шакта ном номчуурунче, кижилер солун номнар-биле өй-шаанда хандыртынган турарынче улуг кичээнгейни салып келгеннер.

В. СИНЮТИНА,
район библиотеказының эргелекчизи.

ЭҢ-НЕ ЧЕДИНГИРИ

Бо үеде кино сонуургавас кижи кайда боор! Ылаңгыя телевидение четпээн көдээ суурларда чурттап турарлар солун киноларның үнүп эгелээрин четтикпейн маналар. Кино—уран үүлдүң эң-не нептерегей болгаш кижи бүрүзүнге чедингир хевирин деп турарывыс-ла шын. Оон аңгыда, чоннуң культурлуг дыштанылгазын чоп организастаарынга бир чугула үүл болур.

Тожу районнуң кино четкизиниң ажылдакчылары чоннуу кино-биле доктаамал, эки шынарлыг кылдыр хандырар дээш чамдык ажылдарны кылган болгаш чорудуп-даа турар. Районда шупту 8 турум кино точкалары бар. Олар эрткен чылын планныг даалгаларын бүрүү-биле күүсеткеннер: 2600 киносеансыларны көргүзер ужурлуг турган, 3235-ти көргүскен, аңаа шупту 224 муң кижи келген, планда көрдүнгенин өзүгаар 30 муң рубль орулганы киирер турган, 32890 рубльди алган. Фермаларга, малчыннар бригадаларына, хову турлагларынга 160 сеансыларны көргүскен болгаш аңаа 4 муң чыгыы кижи келген. Кино көрүктүлериниң саны чыл келген тудум өзүн орар.

Кино уран үүлүн чоп ортузунга билдилиг пропагандалап, ону улам массалыг болдурар дээш база кинону эки шынарлыг кылдыр көргүзер дээш киномеханиктер, кинотоочкалар ортузунда социалистиг чарыышты калбарткан. Аңаа бирги кварталда Сыстыг-Хем, Адыр-Кежиг суурларда ажылдап турар киномеханиктер Иван Бяков биле Сергей Сотпа олар тиилекчи болганнар.

Төөгүлүг хүннерге тураскаатканы темалыг көргүзүүлгелер, уруглар кинонеделялары, эрге-хоойлу билиглерин нептередир, чаңгыс сөс-биле чугаалааргa, эң эки совет фильмнерни чоп ортузунга пропагандалаар талазы-биле эки ажылдааны дээш Сыстыг-Хемниң турум кино точказынга шилчир вымпелди тывыскан. Ылаңгыя аңаа көргүстүнген «Бүзээлээшкин», «Оожум Дон», «Адыңны бодап чор» деп кинофильмнерни 2—3 муң чедир кижи көрген.

Малчыннарны, ивижилерни кино-биле доктаамал хандырарынче кино четкизиниң дирекциязы кол кичээнгейни салып турар. Бо чылдың беш айларында малчыннарның ыраккоокта турлагларынга, фермаларга 100 ажыг кинофильмнер көргүстүнген. Көк-Чар, Ий, Эзи-Суг, Талым фермаларда ажылдап турарлар киноларны үргүлчү көрүп келгеннер.

Амгы үеде база бир кол чүүл болза, уран үүлдүң дээштиг хевири — кинонуң дузазы-биле арагалаашкынга, хөй-ниитиниң көрүм-чурумун үрээр, кем-керек үүлгедир чоруктарга удур шиитпирлиг демнеежири болгай. Ындыг сорулга-биле хроника-документалдыг фильмнериң темалыг көргүзүлгезин организастаан бис. Аңаа үндүрген «Алкоголь—угаанның дайзыны», «Ногаан чылан», «Артык дашка» дээш өске-даа фильмнерден чоп ажыктыг үүлдерни билип алган.

Районнуң кино четкизиниң ажылдакчылары чылдың-па боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ап, кылган ажылдарының түүнелдерин квартал санында үндүрүп турар. Чедиишкиниг ажылдааннарны шаңнап-мактаары база эки чаңчыл апарган.

...Ажыл шагы төнген. Хостуг үе. Кайнаар баарыл, чүү кылырыл? Кино—бо сөс хостуг шакта кижиниң бодалынга дораан-на киирип кээр. Чаа, солун кино—билет кассазынче оочур. Ындыызы эки: кино уран үүлү кижилериниң угаан-бодалын чаа билиглер-биле байыдар, оларны эки үүлге өөредир болгай.

П. АКУЛОВ,
районнуң кино четкизиниң директору.

МАССАЛЫГ ХЕВИР

Кижилериниң хостуг үе-шагын ажыктыг болгаш солун кылдыр организастаарының эң-не массалыг хевири—спорт ажылы. Ынчангаш районнуң спорт организациязы сөөлгү чылдарда спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдааларны удаа-дараа эрттирип, бо бүгүнү улам массалыг болдурарынче доктаамал кичээнгейни салып келген.

Районнуң төвүнде-даа, көдээ суурларда-даа спортчу секцияларның саны мурнундаазындан көвүдеп келгени өөрүүчүг. Бо хүннерде чеди спорт коллективинде хол, бут бөмбүүнүн, баскетболдун, шыдыраанын, стол теннисинин, ча адарының, тыва хүрештин болгаш спорттуң өске-даа хевирлериниң секциялары ажылдап турар. Улут-биче маргылдааларга районнуң болгаш тус-тус коллективтернин адын камгалаар командаларны четчеленнер.

Ылаңгыя Тоора-Хем ортумак школазында күш-культура башкыларының болгаш хөй-ниити тренерлиг удуртулгазы-биле волейбол, футбол, хаак, хостуг хүреш, ча адарының секциялары доктаамал ажылдан келгенин маңаа демдеглексээр-дир мен. Школада күш-культура бөшкызы хостуг хүрешке бирги разрядчы Виктор Анай-ООл, хөй-ниитичи тренер, ча адарынга РСФСР-ниң спорт мастери Евгений Тутатчиков олар боттарының спортчу мергежилин школачыларга күзелдин-биле дамчыдып берип, секцияларны билдилиг удуртуп турарлар. Школаның башкыларындан болгаш өөреникчилеринден тургустунган чымыды команда район маргылдааларынга үргүлчү киржип, шаңнал-мактаалыг черлерни эзлеп келген. Бо чылын школаның хаакчылары комсомол райкомунуң болгаш профвилердиг организастаанны кросска бирги черни ап, шилчир кубок-биле шаңнаткан.

Башкыларының болгаш өөреникчилериниң ортузунга ГТО нормаларының - дужаалдазы база организастыг чоруп келген. Ам оларның хөй кезии кыштыы, чайгы хевирлерге нормаларны дужаап алган. Бо бүгү школада спорт ажылының бедик деңнелде чоруп турарының херечизи-дир.

«Тоора-Хем» совхоза спорт-массалыг ажылдар моон мурнунда турганындан элээн эвээш. Көдээ Советтиң болгаш ажылчын комитединиң фондузундан акша-хөрөнгүн үндүрүп, янзы-бүрү спорт херекселдерин саткан. Совхозта ВЛКСМ комитеди биле спорт төвүлели байырлал болгаш дыштанылга хүннеринде спортчу маргылдааларны удаа-дараа организастап эрттирип турар. Ылаңгыя Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Даржаа Эрестол аттыг шаңнал дээш футбол маргылдаазы чылдың-на эртип турар болгаш онза массалыг апар чыдар.

Совхозта база Азас ортумак школада бокс, волейбол, хостуг хүреш, футбол, мячилиг хоккей секцияларынга аныяктар, школачылар хостуг шактарында күзелдин-биле кээп, күш-дамырын сайзырадып ап турар. Ол ышкаш ГТО нормаларының дужаалдазы база онза массалыг эртип турар апарган.

Районда спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге мергежилдиг, идепкейлиг хөй-ниитичи тренерлер эвээш эвес. Оларга РСФСР-ниң спорт мастерлери Евгений биле Раиса Тутатчиковтарны, шыдыраага бирги разрядчы Кол Кушкашты, тыва хүрешке районнуң каш дакпыр чемпиону Ховалыг Кучал-ООлду, хаакка бирги разрядчылар Мария Ичин-Норбу, Сат Дадар-ООл оларны хамаарыштырып болур. Ажылчы чоннуу, аныяк-өскенни спортка хандыышыдып, культурлуг дыштанылганы организастаарынга оларның киирип келген үлүг-хуузу улуг.

Амгы үеде район төвү Тоора-Хем суурда улуг спорт комплексизи туттунуп, колдуунда доостур чедип турар. Ол бүгү спортка ынактарга дыка улуг белек болуру чугаажок. Ынчангаш оон тудуулу дүргедири-биле суурнуң аныяктары, комсомолчулары аңаа шеф ажылын организастап, тудугжуларга эвээш эвес дузаны чедирип келгеннер. Шак ындыг шефтээшкин-биле боодалганын, ча адарының тирин кылып алган болгаш 1,5 километр хемчээлге хаак оруун аштаарын шиитпирлээн бис.

Чоннуң хостуг үезин шак мынаар чөп организастаар болза, боттарынга дыка хөй ажыктыг чүүлдерни кылып ап болурунуң аргалары бар деп чүвени үстүнде чижектер бадыткан турар-дыр.

Д. КОЛ,
спорт комитединиң дарга-зы.

Соңгу барыын чүктүң кызыгаар округунуң Кызыл Сылдыс орденниг II кезээнин кызыгааржы далайжыдары ССР Эвилелиниң далайда күрүне кызыгаарын ыңаныштыг камгалап турар. Ыяк дайынчы белеткел, амгы үениң корабльдери болгаш техниказы кандыгдаа үеде албанны эң-не серемчилелдиг эрттиреринин аргазын оларга берип турар. Ол кезектиң кызыгааржы далайжыларының хөй нуруузу—дайынчы база политиктиг белеткелдиң тергиннери, классыг специалистер, шылгаралдыг хөй-хөй хорек демдектериниң эдилекчилери.

ЧУРУКТА: кызыгаар корабльдери далайда. Оң талазындан—катер командири мичман В. Апуфриев, радиометрист матрос В. Федосиров болгаш медэолекчи матрос Н. Татаров.

П. КУЗНЕЦОВТУҢ фотозу. (СЭТА).

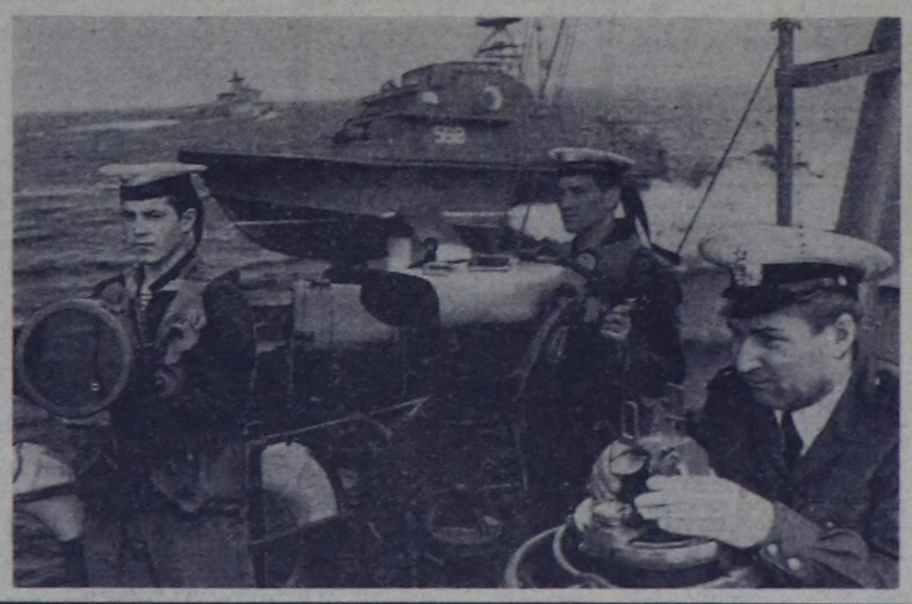

ИЮЛЬ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

9.05—«Синатэ» ырлап, танцылап тур». Тбилисиниң бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти.
9.55—«Литературлуг номчулгалар». С. Антонов—«Орбак рубль». Өөнүт.
10.35—«Хоглуг үннер». Өөнүт.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медэолер.
11.10—Уругларга фильм. «Хоорай кырында аттыг кижи». Уран-чечен өөнүт фильм.
12.20—«Сапык кеткен моортай». Өөнүт мультфильм.
12.40—«Айыыл чок шимчээшкин». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң КАИ начальниги милициянның генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов эрттирер.
13.10—«Эртенги почта». Музыкалыг программа. Өөнүт.
13.40—«Кадыкшыл». Эртем-нептередилгелиг программа. Өөнүт.
14.10—«Амытаннар делегейинде». Өөнүт.
15.10—«Кайгамчык концерт». Күрүнеин Төп ойнаарактар театрының фильм-шинзи. Удуртукчузу — ССРЭ-ниң улустуң артизи С. В. Образцов. Өөнүт.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чапсар.
17.40—«Русь дугайында ырны ырлаан мен». Документалдыг фильм.
18.00—«Ак дүнмер» деп уран чүүл фестивали. Ленинградтан өөнүт дамчыдылга.
20.00—Медэолер.
20.15—«Испан миниатюралар» деп чаңгыс көргүзүүлүг балет. Новосибирскиниң Күрүнеин академиктиг опера болгаш балет театрының шинзи. Өөнүт.
21.05—«Музейлерде, делгелге залдарында». Чурулга уран чүүлүнүң күрүнеин А. С. Пушкин аттыг музейи. «Франциянын чурулгазы». 1-ги дамчыдылга. Өөнүт.
21.35—«Цирк оттары». Өөнүт.
22.00—Футболга ССРЭ-ниң кубогу дээш. «Динамо» (Москва) — «Шахтёр» (Донецк). «Динамо» Төп стадиондан өөнүт дамчыдылга. 1-ги тайм.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—00.15—Футболга ССРЭ-ниң кубогу дээш. «Динамо» (Москва)—«Шахтер» (Донецк). 2-ги тайм. Өөнүт.

УТТУНДУРБАС ЧЫЛДАР

Бресть шивээзи. Бо ыдыктыг болгаш легендарлыг черже кижилер бистиң чуртувустуң янзы-бүрү булуннарындан, даштыкы чурттардан үүктел чок кээп турар. Шивээниң камгалакчылары—совет дайынчыларның көстүп көрбээн маадырлыг херектерни кылып, сөөлгү өгүнга, сөөлгү тынызынга чедир тулчуп турган черинге мөгеер дээш кээп турарлары ол.

Чижек чок демиселдиң алдарлыг арыннарының дугайында Бресть шивээзиниң камгалалының Музейи чугаалап турар. Мында экспонат бүрүү—1941 чылдың июнь 22-де гитлержилериниң оор ёзу-биле халдаашкынын бир дугаарында хүлээп алган совет кижилериниң кайгамчык маадырлыг чоруунуң төөгүзү.

...Шил адаанда—Бресть шивээзиниң № 1 гарнизонунга 1941 чылдың июнь 22-де бердинген дужаал. Эргижиреп, эдей бергениниң ында бижиттинген одуургларны кижи арай деп номчуур: «Шивээде тургустунуп келген байдал дайзынга удур үр демиселге чаңгыс аай болгаш организастыг дайынчы хөделиишкинни негеп турар-дыр...» Ол дужаал шивээ бузундуларының адаанга өлген маадырларның бирээзи — билдинмээн командирниң планшединден 1954 чылдың мартта тывылган.

Ону шивээниң аңгы-аңгы участоктарын чаңгыс аай командылал болгаш удуртулга чок өске-өске кезектериниң камгалап турганындан тургустунган байдал үезинде үндүрген. Камгалалдың удуртулгазын чаңгыс черге мөөнээр сорулга-биле полк комиссары Е. Фомин, капитан И. Зубачев, лейтенант А. Биноградов, политудуртукчу П. Кошкаров болгаш өске-даа командирлер, политажылдакчылар чыгаын дугурушкаш, ол № 1 дужаалды үндүргеннер...

База-ла шивээге турган 393-кү Аңгы зенитчи-артиллерийжи дивизиониуң тугу бо. Ол — маңаа болуп турган изиг тулчуушкуннарның ыыт чок херечизи. Кажан бүдүн дивизиондан каш-ла кижи артып, байдал улам-на бергеден келгенде биче сержант Родион Семенюк биле аңаа дайынчы Иван Фольварков дивизиониуң тугун дайзыннарның холунга киирбес дээш чажырып кааын шиитпирлээннер. Тукту хаптааш, брезент савага суккаш, оңгарга салгаш, кырындан демир хуун-биле халыптааш, хөөп каннар. Ол-ла дораан дайынчыларның турган черинче немецтер чаза таварып кирип келген...

Семенюк дайын сөөлүнде диригарткан. Ол чажырын каан тугунуң дугайында үргүлчү бодап чораан. 1956 чылдын сентябрьда ол Бресть шивээзинге чедип келгеш, тук чажырып каан черин тып алган. Чүгле ол тук—музейниң ыдыктыг реликвияларының бирээзи.

Делгелгеде—шивээниң камгалакчыларының тулчуп турган черлеринден тывылгылаан боо-чепсектери. Чуруктар, скульптуралар, макеттер маадырлыг камгалалдың эпизодтарын катап каракка көргүзүп кээр. Шивээ камгалалының удуртукчуларының болгаш киржикчилериниң херек чуруктарын оон көрүп болур бис: капитаннар В. Шабловский, Н. Зубачёв, майор П. Гаврилов, полк комиссары Е. Фомин, политиктиг удуртукчуның оралакчызы С. Матевосян, лейтенант А. Кижеватый, старшина А. Деревянко...

Шак ол экспонаттарны көрүп, экскурсоводтуң чугаазын дыңнаарга, ынчангы изиг тулчуушкуннар, шивээниң камгалакчыларының маадырлыг демисели каракка көстүп кээр. Совет дайынчыларның Москва, Ленинград, Сталингард камгалалынга, Курск эзтизэнге, Европа шолдеринге болгаш Берлинге кадыг-дошкун тулчуушкуннар үеэинде көргүскен кайгамчыктыг маадырлыг чуруктары, бедик патриотчу херектери чогум-на моон, Бресть шивээзинден эгелээнин кижи сактып бедаар.

...Хоорайның төвүнде, хосталга шолүнде, дыка улуг дуб турар. Шивээни болгаш музейни көрүп келген кижи бүрүзү маңаа келир: мында Совет Армияның дайынчыларының акы-дуңма хөөрү бар. Маадырларның мөңге турасказалынга мөгеер дээн кижилер черле үзүлбес.

Бресть шивээзиниң кайгамчыктыг камгалады—Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнде уттундурбас арын болуп арткан.

А. АШМАРИН.
Москва хоорай.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыл каап турар, чамдык черлерге кезек чаъстаар, даглыг черлерге динмирээр. Хат секундада 3—7 метр чедир күштелир, диамирээшкин үезинде 10—15 метр чедер. Агаарның температурозы дүне даглыг черлерге 2—7, хүндүс 15—20 градус чылыг турар. Республикага автооруктар эки өстүр.

Кызылга булуттагылаар, шоолуг эвес чаъстаар. Хаттың секундада дүргени 3—7 метр чедер. Температура дүне 12—14, хүндүс 20—22 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Узун, маңган эриин эзи келгени» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ох биле Ах!» 9.20, «Мен ам улуг апарган мен» 10.50, 12.25, 14.00, 15.35 «Сен чогуда» 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чалбыраатты эрик» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хулумзуруг дээш алын-чорук» 15.00, «Чаңгыс-ла орук» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ: КИНОТЕАТРГА: «Силерниң оглуңар болгаш акыцар» 16.30, 18.20, 20.10 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баалыг № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, хөрүсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет гургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретарыаттың 2-23-35, солун колбейи баргалда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17.217. ЧАГЫГ 1718.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баалыг № 1). ТС—00193.